

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Take Action or Not

Anna Åkerström och Torbjörn Alström

LAU680

Handledare: Tarja Häikiö HDK

Examinator: Fil Dr Bengt Lindgren, IPD och Anna Carlsson, konstnär vid Göteborgs Konstscola.

Rapportnummer: HT08-6030-02

Take Action or Not

Ett projekt om arbetet med estetiska lärprocesser
för att nå en djupare förståelse av begreppet *utanförskap*

Anna Åkerström
och
Torbjörn Alström

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

Sid.	
4	FÖRORD
5-6	ABSTRACT
8 -10	KAP 1 INLEDNING
8	1:1 Bakgrund
9	1:2 Syfte
9	1:3 Problemställning
9	1:4 Metod och material presentation
10	1:5 Projektbakgrund
11-22	KAP 2 PRECISERAD METOD
11	2:1 Tankens språk
11	<i>2.1.1 Inledning</i>
11	<i>2.1.2 Vår definition av tanke</i>
12	<i>2.1.3 Begreppsdefinition</i>
13	<i>2.1.4 Processbeskrivning av Tankens språk</i>
14	<i>2.1.5 Elevperspektivet</i>
15	2:2 Tankar kring estetiska läroprocesser
15	<i>2.2.1 Definition</i>
15	<i>2.2.2 Samverkan museer</i>
15	<i>2.2.3 Museipedagogernas syn</i>
16	<i>2.2.4 Värdegrund och estetiska läroprocesser</i>
17	2:3 Videoverket Strange Fish
17	2:4 Möten och samtal
18	2:5 Utanförskap
18	<i>2.5.1 Definition</i>
19	<i>2.5.2 Take Action-83 ways of changing the world</i>
19	<i>2.5.3 Pushing the limits</i>
19	2:6 Styrdokument
19	<i>2.6.1 Skollagen</i>
19	<i>2.6.2 Läroplan</i>
20	<i>2.6.3 Kursplan Estetisk orientering</i>
20	<i>2.6.4 Betygsfrågan</i>
23-35	KAP 3 METOD OCH ANALYS
23	3:1 Utgångspunkter för läsningen
23	3:2 Första träffen/förankringen
24	3:3 Andra träffen/politisk objektivitet/styrning
25	3:4 Tredje träffen/samverkan mellan konst och verklighet
26	3:5 Fjärde träffen/intryck7uttryck
28	3:6 Femte träffen/leda utan att styra
29	3:7 Sjätte träffen/konstnären som pedagog

Sid.	
31	3:8 Sjunde träffen/pedagogens ansvar
33	3:9 Åttonde träffen/redovisningen risker och möjligheter
35	3:10 Nionde träffen/uppföljning och återkoppling
37-48	KAP 4 RESULTATDISKUSSION
37	4:1 Tankens språk
37	4:2 Projektets genomförande
37	<i>4.2.1 Förankring av projektet</i>
38	<i>4.2.2 Politisk objektivitet</i>
40	<i>4.2.3 Samverkan konst och verklighet</i>
41	<i>4.2.4 Intryck/Uttryck</i>
41	<i>4.2.5 Riktning leda utan att styra</i>
42	<i>4.2.6 Konstnären som pedagog</i>
43	<i>4.2.7 Pedagogens ansvar</i>
44	<i>4.2.8 Redovisning risker och möjligheter</i>
46	<i>4.2.9 Uppföljning och återkoppling</i>
49	KAP 5 SAMMANFATTNING
50	KÄLLFÖRTECKNING
51	BILDFÖRTECKNING
	BILAGOR
52	<i>1: Kursplan för kursen Estetisk Orientering</i>
53	<i>2: Text av elev till redovisning</i>
54	<i>3: Text av elev till redovisning</i>
55	<i>4: Text av elev till redovisning</i>
56	<i>5: Reaktionen från besökare på Redovisning</i>
57	<i>6: Bilder från inspirationsträff</i>
58	<i>7: Utvärdering - exempel</i>
59	<i>8: DVD - innehåll</i>

Förord

Vi vill uttrycka vår stora tacksamhet till Världskulturmuseet och det stora intresse och generositet vi mött från deras sida. Det har varit en fantastisk upplevelse att få möjlighet att arbeta i anslutning till de båda utställningarna Take Action och Pushing the limits. Vi är övertygade om att det resultat vi nådde på förhållandevis kort tid hade aldrig uppnåtts utan att ha haft möjligheten att genomföra projektet där. Det vittnar både elevernas respons och tankar om, och inte minst den redovisning de genomförde den 19:e november 2008 på Världskulturmuseet om. När de insåg att det nu var sista gången de skulle vara här uttryckte de sin besvikelse. Men förhoppningsvis har vi också nått en annan effekt. Kanske har vi skapat en nyfikenhet och ett intresse hos dessa elever att själva återvända till detta museum och upptäcka framtida utställningar.

We are dreaming all wrong, the world
Fast asleep and conjuring landscapes finger-painted in blood
Costumes stitched for loud celebrations in towns pungent
with cadavers.

lazy, copy-cat dreams to quiet regret and yearning.

No boom will awaken us

Nor will some newly clever sword
Slash through the disorder of our sleep
To pluck the fright that feeds and leads.

Art is otherwise.

All that is left able to lift the grime and glitter
From our eyes
And halt thereby our crippled, crippling Dreams-

Truth is otherwise.

It risks all to be born,
To be unstoppable, irresistibly
Alive.

Unseduced by the mare's night blindness
It remains awake, insistent
On renewal, remedy, and the grace of memory's Balm

*Toni Morrison
August 2006*

ABSTRACT

A teachers qualification project at The Faculty of Education; Gothenburg University, Sweden.

Title:

Take Action or Not

A project on the use of aesthetic teaching methods to reach a deeper understanding of the subject *social alienation*.

Authors: Anna Åkerström & Torbjörn Alström

Time and Year: Autumn Term / 2008

Course Coordinating Faculty: School of Design and Crafts, Teachers Training Programme Visual Arts (for LAU 680: Faculty of Sociology)

Supervisor: PhD Tarja Häikiö; School of Design and Crafts, Gothenburg University

Examiner: PhD Bengt Lindgren, Department of Education and Anna Carlsson, Artist/ Göteborgs Konstskola

No: HT08-6030-02

Keywords: Aesthetic Teaching Methods, Alienation, Museum of World Heritage, Language of Thought, Action, Reaction,

The project was carried out at the *Museum of World Heritage* in Gothenburg, Sweden, in the fall of 2008. During 9 sessions in close reference to the ongoing exhibitions *Take Action- 83 ways to change the world* and *Pushing the limits* thirteen students from the theatre program at Angered Gymnasium, Gothenburg was working on the subject of *Alienation*. The aim was to see how the use of the two current exhibitions at the museum along with the opportunity to work outside the regular class room environment would bring another openness to the students facing this subject.

By using aesthetic teaching methods we wanted the students to explore the subject from more than one angle. By this we are questioning the traditional teaching methods that mainly are referring intelligence as knowledge and which can only be measured by theoretical methods.

Seeing the word intelligence in a wider context, which also includes practical and aesthetic knowledge as a source to reach an intelligence made us invent an expression we choose to call *the Language of Thought*. The expression tries to explain the process of learning in a wider context and is meant as a teachers point of view in this process. The process which is a constant movement between impressions, process, judgement, valuation, experience and expression. It is important to clarify that the order can be in a numerous of variations, we mean that there is a constant

movement between all of these parts. It's meant as a guide for us as teachers in the work with students using aesthetic teaching methods and more theoretical subjects.

We wanted to see how the commitment and motivation of the students was effected by moving the classroom into the exhibition spaces at the Museum of World Heritage. The project, carried out over nine sessions at the museum, made use of the current exhibitions and the Museum's theatre as our extended classroom spaces. Using the exhibitions to bring the students into a wider understanding of the word alianation. The class was divided into three different groups and were given three guidelines for the final presentation of their accumulated impressions. These three guidelines were that each presentation should include image, sound and expression

The concept of Mind:

The personal thought, in English expressed by *the Mind*, which we use to process all the information which we are fed from school and media into a personal understanding and statement needs training. Are we offering the training needed in our traditional school ? Can the use of aesthetic teaching methods increase this ? Our aim for this project was to explore these queries and to see if the expression *Language of thought* could add anything new to the traditional methods of teaching. We also wanted to explore the collaboration between a school and a museum, whose assignment is to add social and political context to its exhibitions. What would we gain by simply changing the classroom?

We want to thank the staff of the Museum of World Heritage for their great hospitality and interest in our work.

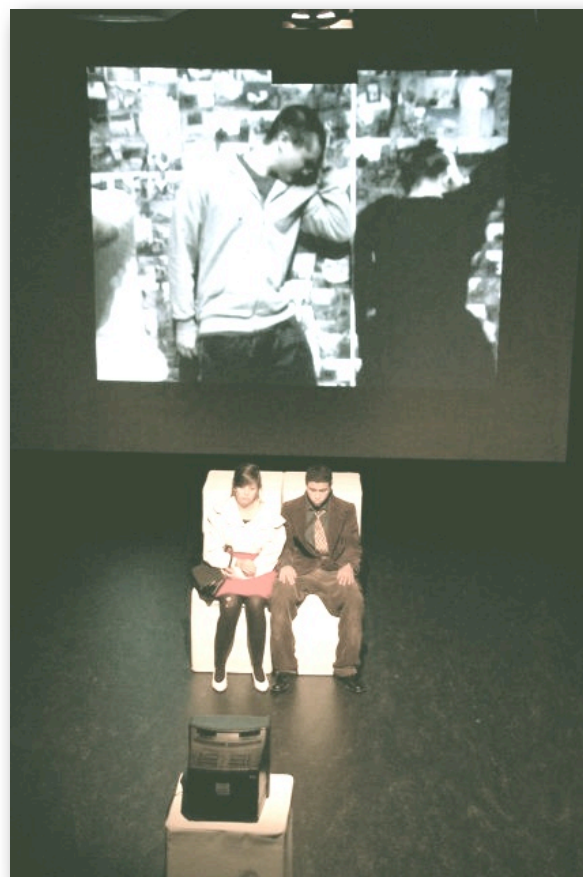

Bild 1¹

---

¹ From the presentation of the project at the Museum of World Heritage. The group that called themselves *War*.

Kap 1 INLEDNING

1:1 Bakgrund

Gemensamt för oss två är att vi båda har dubbla yrkesidentiteter. Vi är såväl verksamma som konstnärer inom teater, konst och modern dans, som lärare i motsvarande ämnen, främst på gymnasienivå. Med utgångspunkt i vår respektive bakgrund och erfarenhet söker vi efter gemensamma nämnare som är centrala i våra ämnen. Kortfattat handlar detta om en holistiskt syn på samverkan mellan människa, samhälle och lärande. Strävan är att integrera kropp, själ och tanke i den didaktiska utgångspunkten för lärandet. Det som utmärker vårt gemensamma synsätt kring lärandet är att det främjas genom ämnesintegrering. Allra mest där samverkan sker över gränserna mellan teoretiska och estetiska ämnen. Vi har båda erfarenhet av arbete med PBL vid Fryshusets Kunskapscenter, Stockholm respektive Angeredsgymnasiet, Göteborg.²

Vi är intresserade av tanken som drivkraft i bearbetandet och förståelsen av inhämtad kunskap. Under planeringen av detta projekt har vi formulerat ett begrepp som vi valt att kalla *Tankens språk*, detta fungerade för oss i början som en utgångspunkt i arbetet med eleverna. Tanken är det centrala som vi vill stimulera och utmana. Genom det kan det skapas förutsättningar för eleven att ifrågasätta sin samtid och nå till ett personligt ställningstagande.

*There is a vitality, a life force, an energy, a quickening, that is translated through you into action, and because there is only one of you in all time, this expression is unique.*³

Världskulturmuseet i Göteborg är en plats dit vi själva gärna återkommer för att hämta inspiration till skolarbetet.⁴ Med sitt uppdrag att både verka som ett historiskt och ett samtida museum skapar mycket intressanta utställningar. Uppdraget främjar såväl ett lokalt som ett globalt perspektiv. Vi såg möjligheten att förlägga undervisningen till Världskulturmuseet.

Bild 2 ⁵

---

² Problembaserat lärande innebär att "problem" eller olika scenarion, s.k. utgångspunkter används för att stimulera lärandet, istället för katedral undervisning med en "klassisk" uppdelning i olika ämnen. Utgångspunkterna är hämtade från den framtida professionella verkligheten. Lärandet blir helt enkelt effektivare om det sker i ett sammanhang som liknar det där kunskapen sedan ska användas. PBL står för ett lärande som är studentcentrerat och självstyrt vilket innebär att ansvaret för själva inlärningsprocessen i stor utsträckning ligger hos de studerande. Det är de studerande som utifrån en utgångspunkt definierar sina inlärningsmål och aktivt hämtar in kunskap för att uppnå dessa. Till sin hjälp har de en kursplan med uppsatta mål för olika stadier och terminer, regelbunden återkoppling från handledare och andra lärare samt en mångfald av kunskapsresurser. Lärarnas uppgift är att skapa en ram och mål för utbildningen och att fungera som handledare och resurspersoner. Med andra ord kan man säga att deras ansvar är att skapa en utbildningsmiljö som stimulerar till motivation och lärande. Källa: Linköpings Univ. <http://www.hu.liu.se/medbi/pbl> 2008-12-05

³ Martha Graham 1894-1991

⁴ Världskulturmuseet är ett statligt finansierat museum, inom myndigheten Statens Museer för Världskultur. Det är en del av ett nationellt initiativ som skall knyta samman de historiska, etnografiska museisamlingarna med samtidens utveckling av globalisering och internationalisering, med en stadigt växande migration och världsomspännande kulturell mångfald." (från Världskulturmuseets hemsida www.varldskulturmuseet.se 2008-12-05)

⁵ Bild från entrén till Världskulturmuseet (tagen av medverkande elev)

1:2 Syfte

Vi är intresserade av hur vi som pedagoger kan arbeta med estetiska läroprocesser i en icke-traditionell skolmiljö. Vi är intresserade av att undersöka om detta kan påverka elevernas engagemang och ställningstagande i frågor rörande begreppet *utanförskap*. Hur skall vi som pedagoger förhålla oss till Världskulturmuseet som lärmiljö? Vi ser en risk att vi som pedagoger kan bli förvillade av museets möjligheter. Hur undviker vi detta och hur gör vi kunskapen tillgänglig för eleverna?

Att med utgångspunkt i det vi kallar *Tankens språk* erhålla praktiska erfarenheter i samverkan mellan samtidskonst och lärande och skapa förutsättningar för ett livslångt lärande.

1:3 Problemställning:

Hur kan vi förklara det förhållningssätt som vi valt att kalla *Tankens språk*? Därigenom undersöka nya vägar för att uppnå en undervisning som engagerar och manar till det egna tänkandet ?

Hur kan estetiska läroprocesser genom samtidskonst fördjupa elevernas egna tänkande och ställningstagandet i samhällsaktuella frågor ?

1:4 Metod och materialpresentation

Kursen Estetisk orientering är en 100 poäng kurs inom det estetiska programmet. Ett av kursmålen är att eleven skall prova på och foga samman olika konstnärliga uttryck till en helhet. Denna kurs ansåg vi vara lämpad att använda för att undersöka sambandet mellan estetiska läroprocesser och det egna tänkandet. Detta projekt omfattar 25p av kursen och genomfördes vid 9 tillfällen på Världskulturmuseet och Angeredsgymnasiet i Göteborg under hösten 2008. Valet av plats var mycket medvetet då det samtidigt pågick två utställningar som tangerade det tema för kursen vi valt. *Take Action - 83 sätt att förändra världen* och *Pushing the limits*.⁶ Metoder vi valt förutom att förlägga projektet i utställningarnas omedelbara närhet för att dokumentera och undersöka projektets syften och frågeställningar:

- loggbok (som eleverna regelbundet skrev sina tankar och funderingar i)
- videodokumentation
- fotodokumentation
- regelbundna samtal/diskussioner
- utvärderingar
- konstnärlig redovisning

Vi har också haft återkommande samtal med pedagogerna vid Världskulturmuseet och intervjuat författaren Madeleine Hjort i samband med hennes besök i Göteborg och HDK 20081202.

---

⁶ Vilka driver ett samhälle framåt? Varför revolterar människor? Är de hjältar eller vandaler? Idag bygger människor i allt större utsträckning själva nya, alternativa lösningar i samhället, istället för att lita på experter och politiker. Andra konfronterar rådande system för att bryta ner dem. *Take Action! 83 Ways to Change the World*, handlar om människor som ockuperar mark, vägrar lyda order, bildar clownarméer, virkar egna Gucciväskor eller startar en egen bank. De gör motstånd och ifrågasätter, ibland med sitt eget liv som insats.

Pushing the limits. Om vi är många kan vi förändra allt! Vad kan DU göra? Hör unga och engagerade aktivister från Georgien, Israel och Palestina berätta om hur de upplever sin vardag i konfliktområden och om vad de vill förändra.

1:5 Projektbakgrund

Bilden av hur det är att vara ung i Göteborg idag ser mycket olika ut, och en avgörande faktor är var eleven bor geografiskt. Göteborg är en stad som är på väg att falla sönder på grund av segregationen och de ökande klyftorna mellan människor i olika stadsdelar, menar Ove Sernhede, forskare och författare till boken *Alienation is my nation*. Vi måste möta eleverna där de befinner sig och ta in ungdomskulturerna i skolvärlden, som en väg att mötas på. Många av de elever vi undervisar är andra generationens invandrare som bor i förorter till Göteborg. Det är tydligt att de har mycket de vill kommunicera och det finns ett stort behov att uttrycka vad de känner, att bli lyssnade till och bli sedda, att få ta plats. Därför lämpar sig teatern på Världskulturmuseet bra som vår arena, i huset manifesteras ett globalt perspektiv, det är ett attraktivt läge i centrum med bra utrustning och vi hoppas att detta projekt ger mersmak för eleverna att komma dit fortsättningsvis, och se det som en plats som tillhör dem.

De expressiva kulturella uttrycken de skapar bidrar också till att upprätta en kommunikation med det omgivande samhället. Det är önskvärt att de demokratiska institutionerna och de politiska partierna utvecklar en större känslighet för vad det innebär att vara ung i vår tid.⁷

Bild 3 ⁸

⁷Sernhede, Ove: *Alienation is my nation*. Stockholm(2002:241)

⁸ Teatern på Världskulturmuseet kom att bli elevernas nya skola under 9 tillfällen tillfällen

KAP 2 PRECISERAD METOD

- TEORETISK ANKNYTNING OCH TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

2:1 Tankens språk

2.1.1 Inledning

Som lärare längtar vi ofta efter att i vår undervisning uppnå ett större kollektivt engagemang hos våra elever, och väcka elevernas egna tankar och personliga ställningstaganden i olika värdegrundsfrågor. Kan vi skapa förutsättningar som väcker elevernas motivation att själva bli drivande i sin inhämtning av kunskap?

Drömmen vore att skapa en undervisningssituation där funktionen som lärare är mer en vägvisares och inte enbart fungera som enkelriktad kunskapsförmedlare. Hur kan vi skapa en miljö där nyfikenhet, kunskapsinhämtning och personliga ställningstaganden innehar en naturlig plats? Är det möjligt att inom skolans väggar skapa förutsättningarna för detta eller måste vi söka oss ut i andra miljöer och sammanhang? Finns begränsningen redan i själva skolhuset, det andra *hem* mellan vars väggar eleverna under nio till tolv år tillbringar den största delen av sin vakna tid. Finns det risk för att skolhuset får symbolisera det stelbenta och stagnerade istället för att fungera som en inspirerande trampolin ut i livet. Vi är fullt medvetna om att ovanstående fråga kan verka provocerande och kanske väl fördomsfull, men kanske måste vi tillåta oss att vara både provocerande och fördomsfulla för att ifrågasätta och söka nya idéer för att utveckla vår egen syn på lärandet. Vi prövar ständigt olika vägar att väcka elevernas nyfikenhet och ställningstaganden och upplever stora brister i de gemensamma värdegrunder som skolan skall vila på. Värdegrunder som tydligt står nämnda i skollagen såväl som lokala skolplaner, där alla elever skall känna sig delaktiga, lika värda, trygga och viktiga.

Förskolans och skolans personal har ansvar för att skapa utrymme för samtal och aktiviteter kring värdegrundsfrågor. De värden som kommer till uttryck i läroplanerna tydliggörs i det dagliga arbetet.⁹

Människolivets ocränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla¹⁰

2.1.2 Vår definition av tanke:

Vad är tanke? Är tanken att jämföra med intelligens, eller är det mer omfattande eller rent av mindre? Tanken är en del av den totala intelligensen. För att ge en mer ingående förklaring så är intelligensen kanske det mått för vår förmåga att genom tanken använda oss av vår kunskap, likväl som det också är att inhämta kunskap. Det viktiga i sammanhanget är dock att kunskap kan inhämtas på väldigt många olika sätt, där den rent teoretiska kunskapsinhämtningen bara är en del av den. Inhämtning av kunskap som samtidigt främjar tanken och den personliga värderingen av den förvärvade kunskapen, och som sedan omsätts i en handling främjas genom ett allt större helhetstänkande, ett holistiskt synsätt. Genom detta kan vi dra slutsatsen att det på inga sätt är en ny insikt att intelligens inte enbart inhämtas eller bör bedömas genom den rent teoretiska kunskapen, utan i minst lika hög grad genom en mängd andra uttryck. Varför använda begreppet tanke? I den

⁹ Center för skolutveckling, Göteborgs stad :*skolplan* .utan ort (2007)

¹⁰ Lärarförbundet: *Lärarens handbok*, Lpf94. Stockholm(2002)

traditionella synen på kunskap hänvisar den allt för ofta till den rent teoretiska kunskapen, den som kan mätas via ett prov eller på elevens möjligheter att uttrycka sig i tal och skrift. Howard Gardner definierar intelligens inte som en enskild intelligens utan som *förmågan att lösa problem eller framställa produkter som värderas högt i ett eller flera kulturella sammanhang*. Genom detta kan vi dra slutsatsen att det på inga sätt är en ny insikt att intelligens inte enbart inhämtas eller bör bedömas genom den rent teoretiska kunskapen, utan i minst lika hög grad genom en mängd andra uttryck. Gardner åtta intelligenser; språklig, logisk-matematisk, visuell-rumslig, kroppslig kinestetisk, musikalisk, social, intrapersonell och naturalistisk intelligens ¹¹. Detta vidgar vidare skolans möjliga förhållningssätt och kunskapssyn i arbetet med elever. Gardner menar att var och en av oss har alla åtta intelligenserna, även om vi ofta spontant känner igen oss i någon lite mer. Intelligenserna samverkar i olika kombinationer inom olika yrken och sammanhang, och förekommer inte avskilda från varandra. Det viktigaste att förhålla oss till, är att alla människor är olika, vi lär oss på olika sätt, uttrycker oss olika, upplever saker olika och det måste vi ta vara på och ta hänsyn till. Hur detta skall ta sig uttryck i pedagogiken beskriver inte Gardner.

2.1.3 Begreppsdefinition:

Varför använda ordet *tanke* som ett begrepp?

I den traditionella synen på kunskap hänvisar den allt för ofta till den rent teoretiska kunskapen, den som kan mätas via ett prov eller på elevens möjligheter att uttrycka sig i tal och skrift. Men liksom Gardners syn på intelligensen vidare sammansättning är vår bestämda uppfattning att kunskap innefattar en mängd andra egenskaper och uttryck. Att här medvetet använda ordet *tanke* i detta sammanhang är ett försök att vidga synen på ordet *tanke* som begrepp.

Att tänka sig, förutsätter ju något att tänka utifrån och kring i syfte att utveckla tankeprocesser eller visshet. Att veta är förbundet med erfarenhet och värdering, på det personliga och det generella planet, vilket förutsätter arbetande sinnen, emotioner och intellekt samt ett minne att hämta material ifrån, att processa material i och att föra material till. ¹²

Tanken är inte enbart det teoretiska funderandet som man lätt kan begränsas till, tanke innefattar liksom intelligensen en mängd andra uttryck. Om intelligensen eller intelligenserna såsom vi definierat det utifrån Gardner är den samlade kunskap vi bär på så är tanken vårt sätt att omsätta den till en användning, till ett uttryck eller ett ställningstagande. Med tanken kan vi göra val, ta ställning eller ifrågasätta. Men tanken kan lika gärna formuleras som tidigare nämnts via en bild, en dans, ett ord eller en ton. Tanken är aldrig statisk, den är i ständig rörelse och förändring utifrån den aktuella kunskapen och övertygelsen. Den fördjupade tanken är en komplex sammansättning som består av flera olika samverkande faktorer. Tanken är både reflektion och aktion i en ständigt pendlande rörelse däremellan, ett slags *Tankens språk*. *Tankens språk* är ett sätt att beteckna den kunskap som vi lyckats förmedla genom olika sätt och uttryck, den kunskap som kan användas och värderas, och som är utgångspunkten för vår reaktion eller aktion, såväl som reflektion.

Tankens språk - om hur vi aktivt förvärvar, värderar och omvandlar våra kunskaper för att bilda oss ståndpunkter och reagera eller agera med efterföljande reflektion och eventuell vidare reaktion eller aktion för att förvärva erfarenheter för vidare inhämtning av kunskap osv. Det aktiva flödet mellan

---

¹¹ Forsell, Anna: *Boken om pedagogerna*. Stockholm(2005:217)

¹² Hjort, Madeleine: *Konstarter och kunskap*. Stockholm(2001:96)

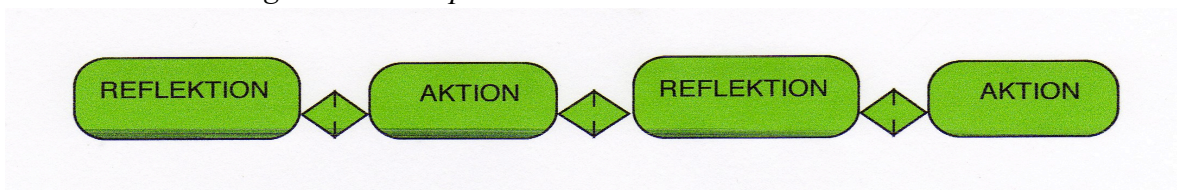
teoretisk, praktisk och sinnlig kunskapsinhämtning. Vill vi ha ungdomar som aktivt söker sin kunskap och bildar sina ståndpunkter? Vad är min roll som lärare i denna process? Hur initierar vi ett projekt som på många sätt innebär att tänka annorlunda och lämna klassrummets skyddade värld? Om vi har en guldgruva att ösa ur, hur får vi eleverna att upptäcka denna? Hur skall vi närma mig ett projekt som i teorin har så många möjligheter?

En fråga som var avgörande innan vi startade detta projekt var; - Vad kan hända? Vi strävar efter att få tänkande elever, som med engagemang och övertygelse skall ta sig an samhället i framtiden. Vi önskar att ha elever som ifrågasätter och har synpunkter och visar att de både bär på insikt och kunskap. Vad händer om vi får dessa elever? Är vi rustade att möta dessa tänkande och engagerade ungdomar, eller skulle vår skola då visa sig vara för stelbent och oflexibel? Vad skulle vi göra då?

Denna frågeställning är alldeles för omfattande för att kunna avhandla i en uppsats av denna omfattning, men frågan finns ändå med under hela processen. Vad skulle hända om vi lyckades att få alla våra elever så tänkande som vi önskar, är vi rustade för det ?

En av de möjliga rollerna för konstnären i skolan skulle kunna vara visa hur man lär sig under processen och av sina erfarenheter även av det som går snett!¹³

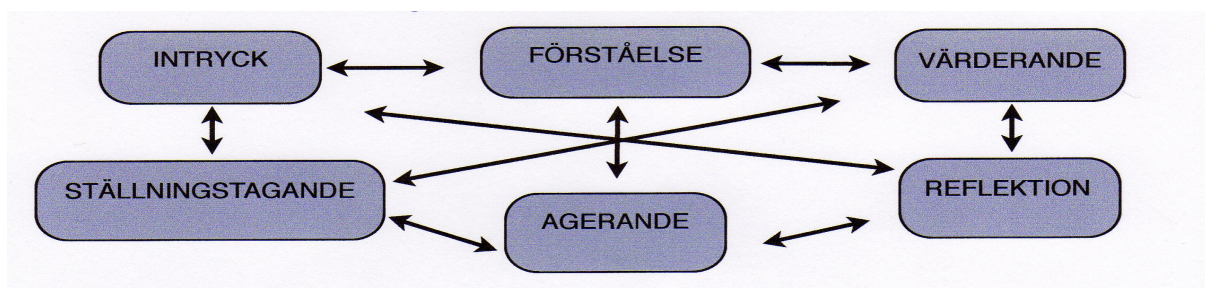
2.1.4 Processbeskrivning av Tankens språk:

Egen modell

Bilden åskådliggör det ständiga pendlande mellan reflektion och handling som tanken ständigt är i färd med att göra. Förutsättningen för detta är dock den inhämtade kunskapen. Men hur kan vi skapa motivationen och förståelsen för detta hos en elev? Grunden för en tanke bygger på ett schematiskt intagande av information och bearbetande den utifrån tidigare erfarenheter för att kunna värdera dess relevans.

Schematisk bild hur en fördjupad tanke formas till Tankens språk:

Egen modell

Kunskap är ett ständigt flöde! Kunskapen illustreras ofta som navet i denna figur, men vi vill mer se den som något som finns runt om, något att utgå ifrån eller som skapas i och med den aktiva tanke som skapas när kunskapen passerar genom de olika stadierna ovan i modellen.

¹³ Eriksson, Lena: *Kontinua* Hur kan skola och konstmuseum samarbeta i vardagen?. utan ort(2004:66)

Vi har valt att inte använda *uttryck*, utan medvetet valt att använt ordet *agerande*, ett för oss mer öppet ord som tillåter fler former av uttryck. Vi upplever att det är för lite fokus på den fördjupade tanken hos eleverna i skolans värld, men också i samhället i stort. Den allmänna synen på kunskap och lärande främjar sällan den fördjupade tanke vi eftersträvar i undervisningen.

Utifrån detta bygger vi vår ståndpunkt och vårt senare agerande, men också vår reflektion över aktionen, alltså förståelsen över effekten av vår handling. Vår övergripande formulering i detta projekt är hur estetiska läroprocesser kan främja den process som beskrivs i figuren ovan. Vi har valt att kalla denna process för *Tankens språk*, där språk inte enbart avser talet eller den intellektuella tanken utan beskriver den process för hur vi tillägnar oss kunskap som leder till en reaktion eller aktion. En process som förmår oss att formulera en ståndpunkt i ord eller handling. Det är en viktig del att ståndpunkten inte enbart är hänvisad till att formuleras enbart i ord utan i lika hög grad kan formuleras genom handling eller genom en konstnärlig manifestation. Vi lever i en tid då det estetiska uttrycket än mer tvingas att kämpa för sin status. Inom skolan har dessa ämnen alltid innehaft en låg status i jämförelse med kärnämnen.

Kunskap har alltid värderats i teoretiska kunskaper i ett varierande antal kärnämnen, inte i vår förmåga att tolka och uttrycka oss genom konstnärliga uttryck. Detta går stick i stäv med forskning inom didaktik där fler och fler forskare hävdar att de estetiska ämnena är viktiga för utvecklandet av de värdegrunder som vi styr vårt varande utifrån. Att få arbeta med olika former av estetiska uttryck främjar också den personliga utvecklingen och självkänslan. Enligt Madeleine Hjort visar Gardners forskning på att seendet, tanke och handling inom bl.a. skilda estetiska fält utgör delar av intelligensbegrepp på samma sätt som de sedan länge definierade språkliga och matematiskt logiska gör.

En följd av teorin är att konstarterna rimligen bör betraktas som delar av de verktyg genom vilka människan lär, utvecklar förståelse och känslan men också det vi benämner vetande.¹⁴

2.1.5 Elevperspektivet

Det största problemet är oviljan att arbeta, men när jag säger det så finns det utan tvekan en paradox där... att om nu en människa har kommit hit måste hon någon gång förmodligen ha varit arbetsvillig och någonting har hänt som minskat den viljan¹⁵

I arbetet med att arbeta för ett livslångt lärande är den inre motivationen mer betydelsefull än den yttre motivationen enligt vårt gemensamma synsätt. I skolans styrdokument poängteras vikten att arbeta för ett livslångt lärande, är det möjligt utan inre motivation? Vi är nyfikna på att hitta de mekanismer som bidrar till att väcka en slumrande motivation hos våra elever? I vår vardag som gymnasielärare är det mer regel än undantag att eleverna är skoltrötta och dras till andra för eleven viktigare aktiviteter utanför skolan. Betygen som yttre motivation tycks många gånger vara den enda drivkraften hos elever även om viljan att få fina betyg kan komma från eleven själv. Att få positiv respons från lärare, vänner och föräldrar stärker elevens självbild kopplat till arbetet i skolan. Vissa elever känner en tillfredställelse av att de lärt sig något, av kunskapen i sig mer än fina betyg.¹⁶ Det finns två skäl till motivation, enligt Gunn Imsen. Det ena är att söka framgång och det

¹⁴ Hjort, Madeleine: *Konstarter och kunskap*. Stockholm(2001:86)

¹⁵ Marton, Hounsell, Noell: *Hur vi lär*. Stockholm (2000:16)

¹⁶ Imsen, Gunn: *Elevens värld*. Lund(1998:107)

andra att undvika misslyckanden. Den motivation som dominerar i skolvärlden är den som kallas instrumentalism, och som handlar om socialt prestationsmotiv, som bygger på att få andras erkännande.

Vi ville motverka detta så långt det är möjligt och försöka hitta fram till elevens egen motivation. I arbetet med det tror vi att det är många olika faktorer som samspelar. Vi valde ut följande tänkbara faktorer för att prova om de skulle stimulerade elevens motivation:

- Att inte presentera betygen i anslutning till projektet
- Undervisningen sker utanför skolans lokaler
- Arbeta med intryck och uttryck i estetiska läroprocesser
- Arbetet riktas mot en målgrupp, mottagare
- Förhållningssättet som vi som pedagoger utgått utifrån, tankarna kring *Tankens språk*
- Valet av tema, *utanförskap*

2:2 Tankar kring estetiska lärprocesser

2.2.1 Definition

För att genomföra projektet behövde vi inför oss själva definiera begreppet estetiska läroprocesser, och vi har arbetat utifrån följande syn på detta mycket vida begrepp. För oss innebär estetiska läroprocesser att kunskapsutvecklingen sker med hjälp av något eller några estetiska uttrycksätt, där intryck och uttryck kan behandlas genom att tankar bearbetas, ifrågasätts, provas, kommuniceras genom olika uttryck och vidare förstås, och tar fäste i själen genom en fördjupad kunskap/tanke.

Estetiska läroprocesser är processer som är dialogiska, gör det bekanta främmande och är medierade och gestaltande på olika sätt.¹⁷

2.2.2 Samverkan med museer

Kontinua rapporten nr 1, *Hur skola och konstmuseum samarbetar i vardagen*, redogör för att flera museer upplever ett ökat intresse för samarbeten mellan skola och museum. Samtidskonsten förefaller bana väg och öppna upp för nya möten över både ämnesgränser och gränder mellan museum och skola.

I de nutida konstuttrycken kombineras många medier, och samtidskonstens teman utgör ofta en fruktbar terräng för att studera historia, naturkunskap, förnuft och känsla och alla de mänskliga, existentiella dilemman som ett uppväxande barn möter. Konstens nya former utmanar även museer och konstpedagoger att finna nya metoder för förståelse, samtal och lärande.¹⁸

2.2.3 Museipedagogernas syn

Förhållandet mellan skola och museum har beskrivits som "det olyckliga kärleksförhållandet". De vill ha varandra, men vet inte ännu inte hur.¹⁹

---

¹⁷ Marner, Anders och Örtengren, Hans *En kulturskola för alla - estetiska ämnen och läroprocesser i ett mediespecifikt och medieneutralt perspektiv*. Stockholm: Liber förlag 2003:17

¹⁸Eriksson, Lena: *Kontinua Hur kan skola och konstmuseum samarbeta i vardagen?* Utan ort(2004:31)

¹⁹ Eva-Tua Ekström, Världskulturmuseet

Under ett samtal med pedagogerna på Världskulturmuseet kring hur de såg på uppdraget skola – museum diskuterade vi frågan hur vi långsiktigt kunde bygga upp en varaktig relation mellan skola och museum. En av pedagogerna uttryckte vikten av att utifrån från museets perspektiv närma sig skolan utan att försöka bli mer lik skolan. Skolan bidrar och är en del av förutsättningen för vår existens som museum, menade hon på. - *Genom att försöka integrera olika sätt och olika ingångar ökar chansen att nå fram, eftersom vi alla triggas av olika saker. Som museum behöver vi aldrig försöka likrikta eleverna eller komma fram till ett rätt svar. Vi har ingen läroplan eller betygskriterier att hålla oss till.*²⁰

Det blev under samtalet tydligt att Världskulturmuseet har som avsikt att vara ett naturligt verktyg för lärande och bidra till att sätta igång frågeställningar och diskussioner hos elever, diskussioner som bör få en fortsättning efter avslutad visning på museet. Frågorna som museet ställer har mer än ett svar och det är museets uppdrag att öppna nya dörrar för eleven, men därefter måste skolan ta vid för att ge eleverna tid och möjlighet att tränga djupare in i frågorna.

Vi tycker att det är intressant att skola och museum har så olika uppdrag och vi tror att detta faktum är något som borde belysas mer. Precis som museipedagogen sa, så är det viktigt att vi kompletterar varandra. Vi som skolan borde ta chansen att arbeta på eller utifrån museets utställningar mer kontinuerligt för att få till ett varaktigt utbyte. Det är ytterst viktigt att både skolan och museet är flexibla om något sådant möte skall komma till stånd.

Vi valde att gå en guidad tur med eleverna i utställningen, med en pedagog från museet. Därefter var det endast tillträde till lokalerna som vi behövde för att driva vårt arbete, detta var aldrig något problem.

Vidare samtalade kring *Take Action* utställningen och pedagogernas syn på den.

*Det första att konstatera vad det gäller Take Action, är att det inte finns någon möjlighet att världen inte kommer att förändras. Världen kommer att förändras, vill vi påverka måste vi engagera oss, välja, ta ställning i stort och smått. Sammanhang och historiska perspektiv hjälper oss förstå de små förändringarnas betydelse*²¹

2.2.4 Värdegrund och estetiska lärprocesser

I kontinua rapport nummer tre redogör Pernilla Hellman, verksamhetschef för kulturen i Botkyrka, för Framtidsverkstans verksamhet som kommunen startade 1999. Där arbetar man med kulturpedagogisk verksamhet för barn i olika åldrar. Bakgrunden till många av projekten som finns där tar utgångspunkt i den känsla många av barnen och ungdomarna förmedlar att de känner kring hur det är att inte vara en del av normen.

*Grunden för allt vårt arbete är de estetiska uttryckssätten; arbetet med bild, drama, ord med mera. Genom dem kan barnen och ungdomarna gestalta, få syn på och därigenom lära sig något nytt.*²²

Vi lever i ett samhälle i förändring, vi lever i en värld i förändring. Mikael Alexandersson, Professor vid institutionen för Pedagogik och Didaktik vid Göteborgs Universitet, betonar vikten av att elever blir uppmuntrade att studera för sin egen roll och inte lära för skolans skull. Han menar på att det

²⁰ Reflektion av Eva- Tua Ekström, Världskulturmuseet

²¹ Reflektion av Eva- Tua Ekström, Världskulturmuseet

²² Eriksson, Lena: Kontinua, *Hur kan konst och kultur stärka skolans arbete med värdegrundsfrågor och elever i svårighet?* Utan ort (2006:51)

handlar om att ställa de stora frågor som berör ungdomar idag. Nya tider ställer krav! I förändringsprocesser blir de estetiska uttrycken en viktig kraft. Igår bombades en pakistansk koranskola, imorgon en annan. Att se den Andre är kanske lösningen för att skapa mening och en bättre värld. Mikael Alexandersson konstaterade slutligen att som pedagog behöver vi tre frågor för att kunna möta den andre och få barn och ungdomar att möta den andre:

- Vem är du?
- Var är du?
- Hur ser din berättelse ut?²³

För några år sedan på Fryshuset²⁴ hörde den andra av författarna, Anna Åkerström, vid ett flertal tillfällen Anders Carlberg, grundare till huset, fråga ungdomarna dessa frågor. Men han tog alltid upp en fråga ytterligare, en fråga som jag tycker är oerhört viktig, frågan löd; – *Vart vill du?* En fråga som öppnar upp inför framtiden, som i bästa fall föder en ny tanke ur en diskussion inför framtiden hos en ung människa som ofta allt för sällan får den frågan, inte minst i skolans värld. För hur skall vi kunna möta människor som pedagoger om vi inte vet vart de vill? Vet de inte vart de vill och inte har något svar på frågan är det en viktig utgångspunkt i sig att tänka kring.

2:3 Videoverket *Strange fish*

Under initieringen av projektet valde vi att visa en dansfilm som en igångsättare av processen för eleverna. Detta för att visa på ett annat uttryck än det de annars var vana vid för att gestalta begreppet *utanförskap*. Vi valde *DV8 Physical Theatre* videoverket *Strange Fish*.²⁵

I scenen vi valde att visa eleverna får vi följa huvudpersonen Nigel när han befinner sig på en pub. Nigel försöker med hjälp av fysisk teater närma sig både enskilda individer och par som befinner sig i lokalen, men desto mer han försöker närma sig någon, desto mer drar sig alla ifrån honom. Han pratar ett nervöst nonsens språk, händerna rör sig mer och mer uppskruvat och nervöst. Huvudet läggs inställsamt från sida till sida och allt detta plus andra rörelser som närmast kan beskrivas som nervösa ticks ökar i densitet allt eftersom i scenen. Scenen slutar med att Nigel bänder isär och klättrar mellan två personer som gör allt för att hålla honom borta. Han visar med rörelser att han gör allt han kan för att passa in och vara med, men hur han än försöker så är det omöjligt för honom.

2:4 Möten och Samtal

---

²³ Eriksson, Lena: Kontinua rapport nummer tre kapitel av Alexandersson, Mikael, *Konsten att se den Andre* (2006:55-57)

²⁴ Fryshuset startades hösten 1984 i ett stort och slitet hus som varit fryslager för köttvaror, därav namnet. Bakom tillkomsten låg en lyckosam kombination av engagerade människor och föreningen KFUM Söder i Stockholm som bedrivit idrott och föreningsliv på Södermalm sedan 1890. En grupp entusiaster med Anders Carlberg i spetsen fick i uppdrag att skaffa en lokal som kunde samla alla KFUM:s ungdomsaktiviteter. Redan från början fick ungdomarna själva vara med och forma aktiviteterna i huset. Basket och rockmusik dominerade först medan det sociala engagemanget, utbildningar och andra passioner växte stadigt på grund av de stora behov som knackade på dörren. Sammanlagt hyrde vi 13 000 kvadratmeter och verksamheten fungerade över all förväntan. Men knappt hade vi hunnit pusta ut, byggt till och byggt om förrän det var dags igen. Fryshuset skulle starta en fristående gymnasieskola; Fryshusets Gymnasium som fullt utbyggt skulle kunna ta emot 1000 elever.

http://www.fryshuset.se/wlt/3FEE22CD-77A2-4A0A-9DB2-FE8DAE243E61_wlt 2008-12-20

²⁵ DV8 Physical Theatre; England: *Strange Fish* 50 mins © BBC 1992 license holder = Digital Classics

Inför detta arbete har vi haft ett möte med Lena Eriksson som är pedagogisk ledare på Nordiska Akvarellmuseet och projekt ledare för Kontinuarapporterna. Vi diskuterade kring museet och skolans roll kring konst i olika former, värdegrundsfrågor och olika former av kunskap. Detta möte var fruktbart för att hitta den frågeställning vi senare kom att välja att undersöka i vårt arbete.

I konsten finns plats för det subjektiva - att min egen känsla och upplevelse är viktig och rätt. Det subjektiva både kräver och tillåter. Konst och skapande verksamhet inbjuder till att vi medvetet förhåller oss till oss själva och andra. Det personliga engagemanget skapar mening och ger oss motivation att söka kunskap.²⁶

Efter att läst *Kilskrift* och *Konstarter och kunskap* fick vi tillfälle att träffa författaren till dessa böcker, Madeleine Hjort²⁷. Vi diskuterade begreppet *Tankens språk* utifrån hennes böcker och det var under detta samtal vi själva började hitta orden för vad det var vi hade uppnått med arbetet. *Tankens språk* kopplat till den fördjupade tanken hos eleven. Det som vi benämner som Tankens språk bygger på att dessa båda synsätt starkt samverkar i ett gränslöst flöde för att uppnå kunskap. Kunskap kan inte mätas enbart på den ena definitionen utan kräver båda delar. Inte som två samverkande poler utan som ett symbiotiskt nätverk som är oskiljbara. Naturligtvis pratade vi också om vår syn på kunskap och kampen för de estetiska ämnenas rätt att existera på lika villkor som andra ämnen. Vi ventilerade vår oro inför den nya gymnasieförordningen, där estetisk verksamhet var struken som kärnämne i ett av förslagen. Vi hann med mycket under vår gemensamma förmiddag och Madeleine var mycket intresserad av elevernas verk som hon fick se på datorn.

2:5 Utanförskap

2.5.1 Definition

Utanförskap; ordet besitter en mångfald av betydelser. Ordet kan både användas som uttryck för att inte passa in, vara utstött, inte få plats. Men används också i en mer positiv betydelse, något man valt. Att ställa sig utanför det etablerade, det stagnerade. Många av de subkulturer som växt fram genom senare år föds ur en form av *utanförskap*. Ordet blev dubbelt aktualiserat genom två händelser denna höst. Det är i år tio år sedan den fruktansvärda branden på Backaplan då 63 unga människor dog i lågorna efter det att några ungdomar som vägrats inträde tände på lokalen festen pågick i. De flesta ungdomar som dog kom från förorter som ofta nämns i samband med *utanförskap*, detta på grund av invandrarbakgrund, sociala förhållanden osv. Den andra händelsen var den fruktansvärda massakern vid Kauhajoki skola, i södra Österbotten, Finland den 23:e September 2008.²⁸

Två händelser som på olika sätt aktualiserade frågan om *utanförskap*. Vad tänker ungdomar på kring detta uttryck? Vad är deras uppfattning om vad *utanförskap* är? Genom dessa två händelser

---

²⁶ Eriksson, Lena: *Kontinua, Hur kan konstbilden, samtidskonsten likväl som äldre tiders bilder användas som grund i ämnesintegrering?* Utan ort(2005:20)

²⁷ Konst som språk och kunskap var det övergripande temat för Madeleine Hjorts föredrag på Artisten den 2:e december 2008. Föredraget handlade i första hand om den begränsande synen på estetisk kunskap som existerar allttjämt. I vårt samhälle är det vetenskapen som har tolkningsföreträde. Kunskap mäts med utgångspunkt i vetenskapliga termer och inte konstnärliga. Den konstnärliga eller estetiska kunskapen består i första hand av känslor, upplevelser och praktisk kunskap, medan den vetenskapliga består av förnuft tillsammans med rationell och teoretisk kunskap..

²⁸ **Skolmassakern i Kauhajoki** var ett skottdrama som inträffade tisdagen den 23 september 2008 på en yrkeshögskola i Kauhajoki, i Södra Österbotten i Finland. Skolan var en lokal enhet tillhörande Seinäjäki yrkeshögskola vars huvudort är Seinäjäki. Totalt elva personer sköts till döds, bland dem gärningsmannen Matti Juhani Saari som begick självmord. Detta är den tredje gången som ett skottdrama inträffar i en finländsk skola. Den första liknande händelsen inträffade 1989 vid Raumanmeriskolan i Raumo, då två personer dödades, den andra händelsen var 2007 vid Jokela skola, då nio personer dödades. Allmän sorgflaggning påbjöds den 24 september 2008 i Finland, för offren och de anhöriga.

kände vi att *utanförskap* skapar också ett vägskäl, ett vägval. I dessa båda fall ovan har vägvalet orsakat katastrofer och lidanden för mängder av människor. Dagligen sker liknande händelser, där *utanförskap* föder hat och bitterhet som resulterar i ofta mycket destruktiva handlingar. Ofta riktas denna destruktivitet inåt, mot personen själv, vilket kan resultera i att självbilden raseras och blir till ett hat mot sig själv, vilket i värsta fall kan leda till självmord. Vi pratar mycket inom skolan om ungdomars situation idag, och den alltmer utbredda känslan av *utanförskap* och en raserad självbild. Vi ville med detta projekt genom utställningarna *Take Action* och *Pushing the limits* med sina exempel på där *utanförskap* fött en vilja att förändra och istället för destruktivitet tagit ilskan till en aktion istället, se om vi kunde väcka tanken hos dessa elever. Att genom utställningen, sina egna reaktioner på den som i sin tur skulle föda olika manifestationer eller aktioner skapa ett mer mångfacetterad bild av ordet *utanförskap* och ett tydligare personligt ställningstagande i det vägval som faktiskt finns.

*Är svart stark eller ensam ? Är dom vita enade eller förtryckta ?
Har svart och vit något gemensamt ? Vem är stark, vem är svag ?
Vem är svart gentemot vit ? Hör vi ihop ?²⁹*

2.5.2 *Take Action - 83 ways to change the world*

Vilka driver ett samhälle framåt? Varför revolterar människor? Är de hjältar eller vandaler? Idag bygger människor i allt större utsträckning själva nya, alternativa lösningar i samhället, istället för att lita på experter och politiker. Andra konfronterar rådande system för att bryta ner dem. *Take Action! 83 Ways to Change the World*, handlar om människor som ockuperar mark, vägrar lyda order, bildar clownarméer, virkar egna Gucciväskor eller startar en egen bank. De gör motstånd och ifrågasätter, ibland med sitt eget liv som insats.

2.5.3 Pushing the limits. Att kunna fatta beslut om sitt eget liv och våga ta plats är en förutsättning för att kunna påverka samhället. I *Pushing the Limits* berättar unga och engagerade aktivister från Georgien, Israel och Palestina om hur de upplever sin vardag i konfliktområden. Vad krävs för förändring? Vem lyssnas på? I utställningen blandas vardagsnära problem med världspolitik. Mer information om utställningen finns som bilaga.

*Tomhet --- svart, emotionell hardcore, vakuum
Ignorans --- grått, opera, gummi
Frihet --- grönt, punk, växter³⁰*

2:6 Styrdokument

2.6.1 *Skollagen*

Skollagen beskriver tydligt skolans och pedagogens ansvar vad gäller värdegrundsfrågor avseende förhållandet lärare och elev, såväl som mellan elever.

Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan främja jämställdhet mellan könen samt aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbing och rasistiska beteenden.³¹

²⁹ Från en elevs dagboksfunderingar kring arbetet med deras gestaltning

³⁰ Deltagande elev från Angeredsgymnasiet - Från associerande kring ord som på olika sätt hör ihop med begreppet *utanförskap*.

³¹ *Skollagen*(1999:886)

Kan vi med övertygelse säga att skolan fullgör detta uppdrag, eller finns det brister i hanterandet av värdegrundsfrågor ?

2.6.2 Läroplan

Läroplan för de frivilliga skolformerna(Lpf94) beskriver bland annat pedagogens uppdrag. I uppdraget som lärare inom gymnasieskolan skall vi som pedagoger förmedla demokratins grundläggande värden och främja förståelsen för andra människor. Vi skall bidra till elevens identitetskapande och sätta detta i ett lokalt men också globalt sammanhang.

Mål att sträva mot.

Skolan skall sträva mot att varje elev

- *Vidareutvecklar sin förmåga att göra medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper och personliga erfarenheter;*
- *Respekterar andra människors egenvärde och integritet,*
- *Inte accepterar att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt medverkar till att bistå människor*
- *Förstår och respekterar andra folk och kulturer;*
- *Kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utveckla en vilja att handla också med deras bästa för ögonen.*
- *Barn och ungas kreativitet och fysiska aktivitet skall ses som en förutsättning för lärande.³²*

I Göteborgs lokala skolplan påtalas stadens historik som hamnstad och vidare vikten av att arbeta med ett internationellt perspektiv som gynnar möten mellan människor från olika delar av världen. Stadens institutioner lyfts fram som lärmiljö.

Lärare/pedagoger uppmuntrar och ger stöd till barn och unga att delta i det gemensamma demokratiarbetet i skolan med också i att engagera sig i samhället utanför skolan. Inflytande och delaktighet får ta tid.³³

2.6.3 Kursplan Estetisk Orientering

De beskrivna kursmålen för 100 poängskursen *Estetisk orientering* beskrivs på följande sätt.

Kursen skall ge orientering om estetikens breda verksamhetsfält samt dess uttryck inom olika konstarter. Kursen skall även ge förståelse av olika estetiska kunskapsformer och utveckla färdighet i att självständigt använda dessa. Ett mål för kursen är att ge möjlighet att praktiskt arbeta med några av de estetiska begreppen inom olika konstarter. Kursen skall ge eleven möjlighet att utveckla olika estetiska uttrycksmedel genom möten mellan konstarter i ett gemensamt arbete. Därutöver skall kursen utveckla elevens förmåga att analysera estetiska uttryck.³⁴

---

³² Carlgren, Ingrid, Skolverket: *Att bedöma eller döma, Det nya betygssystemets tankefigurer och tänkbara användningar*. Stockholm (2002:22)

³³ Center för skolutveckling, Göteborgs stad /Skolplan .utan ort (2007).

³⁴ www3.skolverket.se (2008-11-26).

2.6.4 Betygsfrågan

Inför projektet diskuterade vi mycket hur vi skulle handskas med betygsfrågan. Vi gjorde ett medvetet val att inte presentera betygskriterierna inför det här projektet för eleverna, detta för att undvika att engagemanget grundar sig på betygskriterier istället för ett eget intresse och/eller gruppens gemensamma intresse. Bakgrunden till detta beslut är att vi ville främja nyfikenheten och experimentlustan hos eleverna i sitt konstnärliga uttryck och betygskriterierna bedömde vi som ett dokument som i detta projekt kunde förstöra och styra elevernas känsliga konstnärliga process.

Betygskriterier presenteras efter genomförd redovisning, och tillsammans med eleven diskuterades kring hans eller hennes insats och betygsnivå. Varje elev som önskar höja sitt betyg skall beredas möjlighet att göra så fram till kursens slut då det kvarstår ytterligare 25p av den. Vi har valt att låta eleven tillsammans med oss diskutera fram en lämplig kompletteringsuppgift.

Jämfört med tidigare betygssystem, där grunderna för bedömningen många gånger var outgrundlig för eleverna förväntas lärare idag synliggöra grunderna för betygssättningen. Det nya betygssystemet öppnar för insyn och argumentation. Eleverna har rätt till inflytande över planeringen av undervisningen och kan också vara med och diskutera de lokala kriterierna. Däremot är det lärarna som bedömer nivån på elevernas kunskaper. Dessa krav på synlighet och insyn ökar inte bara elevens möjligheter att få grepp om sitt lärande. Det skapar också nya betingelser för förhandling mellan lärare och elev. Vad krävs för att få godkänt? Hur mycket måste jag göra? Om jag gör det får jag VG då? ³⁵

Vi ifrågasätter uppfattningen om att betyg skulle ge eleven *grepp om sitt lärande*, utan menar på att vi riskerar missa insatser och ärliga försök som kan räcka mycket längre om vi inte direkt visar kriterierna som måttstock. Att få grepp om sitt lärande måste som vi ser det först innebära att man försöker göra sitt yttersta och vågar gå in i uppgiften och vara så duktig som man är. Att få ett grepp om hur många poäng man tar på en termin har som vi ser det ingenting med lärande att göra, snarare samlade av poäng. Detta behöver inte vara något negativt i sig, då det är som att samla frihet inför framtiden om man har självförtroende och tillit till sin kunskap, dessvärre är det många elever som tror för lite om sig själva och tar den enkla vägen. I värsta fall blir eleven fast i tron eftersom alla betyg visar samstämmighet med den känslan. Denna kedjeeffekt ville vi bryta så långt det var möjligt innanför ramarna i projektet.

Vi ser i vårt arbete med elever så många positiva bieffekter och andra värden som aldrig kan eller skall inrymmas i ett betyg, som är större och många gånger viktigare än så. Vi vill med detta försök se hur vi medvetet kan styra tiden då betygskriterierna introduceras med syfte att projektet på Världskulturmuseet skall uppnå en så stor positiv effekt som möjligt på elevens engagemang och arbetsresultat. Vi har vägt för och emot, och enhälligt kommit fram till att vi utan styrning av betygskriterier vill väcka elevernas engagemang och kreativitet kring arbetet med *Take Action* - utställningen. Ingen elev har frågat om betyg och bedömning under projektets gång, tankarna har istället fokuserats på arbetet, något som vi ser som positivt.

Vi vill värna om den konstnärliga processen och ärligheten i uttrycket från idé till färdig produktion. Vi har en självklar önskan och tro på att eleverna skall göra en kraftansträngning och stor ansats i arbetet. Vi har medvetet utgått ifrån den förväntningen i vårt tilltal till eleverna. Om inte vi tror på dem, vem skall då göra det? *Take Action* vill förmedla makten som alla människor besitter att göra någonting, att agera mot orättvisa i olika skepnader och uttryck. Många ungdomar upplever en

---

³⁵ Carlgren, Ingrid, Skolverket: *Att bedöma eller döma, Det nya betygssystemets tankefigurer och tänkbara användningar*. Stockholm (2002:25)

känsla av osäkerhet och uppgivenhet inför sin framtid. Hur kan vi i gymnasieskolan bli bättre på att tända unga människors hopp och vilja, att vara med och delta i att göra världen en liten bit bättre med den kunskap vi har att erbjuda? Var hittar vi samarbetspartners utanför skolans värld som kan visa på och exemplifiera och vara förebilder för elever på gymnasienivå? Vi prövade att lägga den ordinarie undervisningen på museet i en teater i anslutning till utställningen.

Bild 4³⁶

---

³⁶ Deltagande elev i projektet. Varje elev skall bli sedd för den hon eller han är vår bestämda utgångspunkt

Kap 3 METOD OCH ANALYS

3:1 Utgångspunkter för läsningen

Vi vill börja med att ge några utgångspunkter för läsningen av nedanstående beskrivning av projektet. Projektet bestod av totalt nio träffar. Av dessa var två förlagda till Angeredsgymnasiet och de resterande sju till Världskulturmuseet. Anledningen till att vi inte var på museet alla träffarna var av rent praktiska skäl då andra bokningar på Världskulturmuseet gjorde att det inte var möjligt. Varje träff kom att fokusera på var sin frågeställning, dessa var inte planerade innan utan dök upp under arbetes gång. Vi upplever det viktigt att beskriva träffarna utifrån dessa frågeställningar då de till stor del gav upphov till diskussioner oss pedagoger emellan och påverkade vårt arbete och vår utveckling av projektet. Viktigt är att vi i detta kapitel enbart redovisar de tankar som dök upp under projektets gång och som påverkade vårt förhållningssätt och arbete. De kommer att noggrannare bearbetas i kapitel 4.2 ; resultatdiskussion.

Varje träff kom att naturligt få ett tema utifrån de tankar som dök upp hos oss under arbetets gång. De kom att fördela sig enligt följande.

- Första träffen: *Förankringen av projektet*
- Andra träffen: *Politisk objektivitet/styrning*
- Tredje träffen: *Samverkan mellan konst och verklighet*
- Fjärde träffen: *Intryck - Uttryck*
- Femte träffen: *Riktning/Leda utan att styra?*
- Sjätte träffen: *Konstnären som pedagog*
- Sjunde träffen: *Pedagogens ansvar*
- Åttonde träffen: *Redovisningen/risker och möjligheter*
- Nionde träffen: *Uppföljning och återkoppling*

3:2 Första träffen - Förankringen

För att kunna genomföra detta projekt var det nödvändigt att förankra det hos eleverna, få dem intresserade av temat. Detta var ju en självklar nödvändighet då projektet annars hade varit svårt att genomföra. Denna första träff var menat som en inspirationsträff där avsikten var att väcka elevernas nyfikenhet. Vi valde att låta eleverna starta i det uttryck de var mest trygga i, och lät eleverna skapa teaterimprovisationer på temat *utanförskap*. Vi diskuterade sedan igenom de olika aspekter av *utanförskap* som förekom i var och en av improvisationerna, och även varianter på dessa. Vår avsikt var att väcka elevernas ögon för ämnet och sätta igång deras tänkande. För att vara riktigt ärlig var detta en mindre lyckad start. Denna första träff var förlagd till Angeredsgymnasiets vanliga lokaler, och vi upplevde att det var svårt att få igång intresset. Det hela upplevdes som en alldeles vanlig lektion där vi som lärare skall förmedla kunskap och vara inspiratör inom ett ämne som för eleverna inte upplevdes speciellt intressant. En risk med att välja just detta ämne är ju att det kan uppfattas som ett tema som är väl tillrättat från en lärare till en gymnasieklass. Ämnet kan kännas för sökt i avsikten att ta ett ämne som skall angå, där det istället kan väcka en trötthet. Vi hade valt ämnet med tanke på utställningen *Take Action*, som gav så många exempel på hur *utanförskap* kan väcka aktioner och krafter att vilja förändra världen. En av våra uppgifter som lärare är ju att väcka elevernas engagemang och nyfikenhet i ämnen som är viktiga, även om det inte självklart är de som eleven själv skulle ha valt om de fick välja själva. Projektets avsikt var ju det att försöka se om arbetet med estetiska läroprocesser i en inspirerande miljö skulle öka deras

engagemang och förståelse av ett ämne, och därigenom öka deras personliga tänkande och ställningstagande, som i första skedet inte verkar alltför inspirerande. Hade vi låtit eleverna välja ämne själva hade vi inte på samma sätt kunnat undersöka hur miljön påverkade deras engagemang. Vi ville se om elevernas tänkande kunde fördjupas inom värdegrundfrågor och *utanförskap* genom att arbeta mitt i en utställning på just detta tema, därför var det i detta fall nödvändigt att vi valde temat från början. Med utgångspunkt från ovanstående resonemang kan man påstå att det var en mycket bra inledning, även om vår avsikt var att inspirera eleverna på det sätt vi oftast arbetar. Upplevelsen efter den första lektionen var dock att vi inte lyckades helt att skapa ett intresse för temat *utanförskap*. Resultatet var som det man skulle kunna förvänta sig, ett accepterande från eleverna utan något större engagemang.

3:3 Andra träffen: Politisk objektivitet/styrning

Med denna erfarenhet beställde vi en visning av utställningen *Take Action* på Världskulturmuseet till veckan därpå, alltså vår andra träff, för att se om detta skulle skapa ett större intresse. Vi hade sammanlagt 90 minuter på oss för denna visning av utställningen. Vi blev ledsagade in i den av två av museets fasta pedagoger, Eva-Tua Ekström och Thereze Almström. Under denna förevisning kunde vi som pedagoger ta ett steg tillbaka för att betrakta vad som skedde med eleverna under tiden som museets pedagoger arbetade med att locka eleverna in i den och upptäcka den. Vi måste säga att detta var nog starten för detta projekt. Under 2 timmar (eleverna valde självmant att stanna kvar ytterligare en halvtimme utanför deras undervisningstid) hann vi se 20 % av utställningen. Så mycket frågor och tankar föddes redan vid den inledande skulpturen *Eggshell Mind* av *Thomas Broome*³⁷ och ännu mer senare vid montrarna för olika typer av civil olydnad och berättelserna om bl.a. Mahatma Gandhi att tiden bara rann iväg. Vi ser på inga sätt något negativt i detta att vi inte hann se mer, även om vi nu inte skulle fortsatt att arbeta i utställningarna så kan det finnas en poäng i att inte se allt första gången, utan spara en del som kan locka besökarna tillbaka för att upptäcka mer.

Genom att låta erfarna pedagoger vid Världskulturmuseet ge av sin kunskap kring utställningen och att även vi som lärare fick uppleva utställningen väcktes ett mer kollektivt intresse där diskussionen fick en större plats, en diskussion där vi inte var samtalsledare, utan deltog på samma villkor. Vi upplevde detta som en stor befrielse, att för ett ögonblick kliva ur sin lärarroll och mer bli betraktare och samtalspartner. Detta tillsammans med att få ta del av de kunskaper och erfarenheter av att just locka besökare till att uppleva och inte bara betrakta en utställning som de fasta pedagogerna besitter tillhör de stora fördelar som en visning av denna modell medför. Under en av de diskussioner vi under projektets genomförande haft med museets pedagoger diskuterade vi kring denna utmaning som finns inför varje utställning.

³⁷ Hur mycket av vår individualitet är bara en anpassning till den grupp vi tillhör? Thomas Broome har genom sin skulptur *Eggshell Mind* flyttat oss till de första dagarna i skolan. Pojken som sitter vid skolbänken är gjord helt i vita nyanser och är som det oskrivna bladet som ligger framför honom. Annars är allt som det skall vara: en vanlig dag i där lektionstimmar och rasternas lekar formar vår framtida person. Men pojkens bakhuvud har spräckts, som av ett yttre våld, eller kanske är det en inre insikt som gör att det sköra äggskalet spricker. Vilka värderingar, föreställningar och upplevelser formar oss? Är vi ens medvetna om de skador vi bär på genom livet? Hur stark är den drivkraft som kommer ur barnets anpassning till samhällets värderingar? (www.varldskulturmuseet.se 2008-12-05)

Hur skall man *förstå* utställningen ? Hur skall man lockas in i att uppleva den ?

En av de svårigheter som museets pedagoger kan uppleva är att museet är en statlig myndighet där man har ett objektivitetskrav på sig, att inte blir politiskt propagerande. Att hålla sig inom de gränser som ofta är suddiga mellan socialt engagemang och politiska ståndpunkter. Ett av museets uppdrag är att även inkludera sociala och politiska aspekter i sina utställningar, men ändå inte bli propagerande. Vi har ju samma objektivitetskrav på oss som pedagoger, ändå skall vi upplysa och väcka tankar och funderingar i frågor som ofta befinner sig i gränslandet mellan sociala och politiska ställningstaganden. I detta fall fick en utställning vara utgångspunkt för elevens egna tänkande och ställningstagande, utan påverkan från oss som pedagoger.

3:4 Tredje träffen: samverkan mellan konst och verklighet *Take Action or Not*

Denna träff skedde återigen på Angeredsgymnasiet, vi skulle först veckan efter inleda vårt arbete på museet. Frågan var nu hur vi skulle bevara den inspiration som hade väckts veckan innan under besöket på Världskulturmuseet ? Vi bestämde oss för att pröva att ge mängder av olika inspirationsuttryck och sedan låta eleverna fritt få rita, skriva eller måla allt som kom till dom. Vi fyllde helt enkelt hela teatersalen med stora skärmar täckta av papp att skriva eller rita på, vi täckte också golvet på motsvarande sätt. Ställde fram burkar med färger, kritor, pennor och penslar. Vi började med att visa en film av den engelska dansgruppen *DV8- Physical Theatre* med verket *Strange Fish*. Därefter visade vi en bildserie vi dagen innan förberett, ett trettiotal bilder på temat *utanförskap*. Det var bilder som på olika sätt uttryckte uppgivenhet, eller kamp. Det var egna bilder och andra från gratis bildbanker på Internet som visade olika aspekter på krig, rasistiska uttryck, demonstrationer, aktionsgrupper, tidningsrubriker, konstnärers tolkningar m.m. Till detta skall infogas att dagen innan denna träff skedde den fruktansvärda massakern i den finska byn Kauhajoki skola, i södra Österbotten, Finland den 23:e September 2008.³⁹ Detta skapade en väldigt laddad stämning under denna träff. Under denna träff blev det tydligt för oss hur vår roll som pedagog skulle komma att utkristalliseras. Om vi sätter igång elevernas engagemang i frågor som kan beröra dem djupt på ett personligt och privat plan blir vår roll oerhört viktig som vuxna, som samtalspartners och som bromsare om vi ser det gå för långt. Vi vet inte riktigt vad som kan väckas av rädslor eller upplevelser hos våra elever, och i ett projekt som detta är det viktigt att det hela tiden finns forum för att låta tankarna få komma fram. Därför hade vi inför och som avslutning av varje träff dels en samtalsstund. Varje elev hade också en dagbok som de vid varje tillfälle fick skriva i. Dessa böcker var högst privata men samlades in varje gång. Eleven visste att de i dessa böcker kunde skriva vad som helst av tankar eller funderingar som dök upp, och att enbart vi två pedagoger skulle läsa i dom. En annan viktig överenskommelse var den att eleven visste att ingenting av det de skrev i denna bok skulle komma att publiceras i någon form utan elevens godkännande. Vi läste dessa böcker mellan varje träff för att följa elevernas tankeutveckling men även tidigt kunna upptäcka om det dök upp funderingar som krävde att vi samtalade med eleven i enskildhet. Givetvis var dessa två former ingen garanti för att vi skulle uppfatta om någon elev började må dåligt, men det var klart en hjälp, tillsammans med detta var det viktigt att se hur gruppernas dynamik förändrades eller om någon enskild elev förändrades i sin attityd till sig själv eller andra i gruppen.

³⁸ Från visningen av utställningen *Take Action*.

³⁹ Skolmassakern i Kauhajoki : se sid 18

Efter att ha sett filmen och bildbandet fick eleverna kasta sig över färger och pennor och bara fritt skriva rita och helt enkelt fylla dessa stora pappersark med allt som kom till deras medvetande utifrån de olika inspirationskällorna. Under tiden växlade vi mellan olika musikstilar som spelade, och bildbandet fortsatte att rulla. Vi skapade ett slags kreativt kaos som skulle främja ett fritt tänkande och klottrande av tankar, bilder och annat kring temat *utanförskap*. Som avslutning på lektionen delades de in i tre grupper som tillsammans fick välja ut ett antal ord eller bilder som angick dom på olika sätt, eller väckte deras inspiration till någon form av konstnärlig gestaltning. Dessa ord och bilder skulle de sedan bära med sig som utgångspunkter för resten av projektet. Vi dokumenterade också alla skärmar genom foton för att kunna ha detta med oss under det fortsatta projektet.

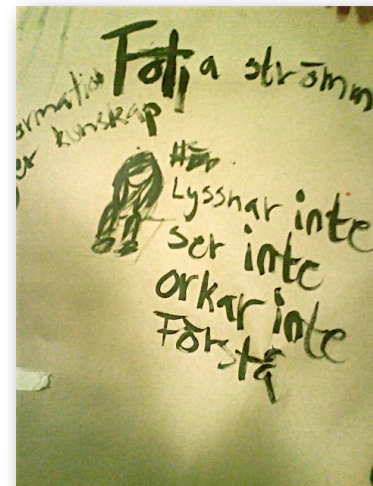

Bild 6⁴⁰

Att denna träff mer medförde en djupare och mer tankeväckande diskussion kring temat *utanförskap* berodde till stor del på det faktum att den fruktansvärda händelsen i Finland dagen innan fanns i varje elevs medvetande. Händelsen påverkade också synen på vad *utanförskap* är, och skiljelinjen mellan att som i utställningen *Take Action* se exempel på hur *utanförskap* kan föda agerande, aktioner och ställningstaganden, eller som i Finland kan föda en total uppgivenhet och efterföljande fruktansvärda handlingar. Projektets namn och tydligare inriktning föddes, *Take Action or Not*.

3:5 Fjärde träffen: Intryck/Uttryck (lektion med Anna Åkerström i helgrupp)

Iakttagelser utifrån rörelse introduktionen inför gruppen. Vad är dans? Vad är gränsen mellan vardagliga rörelser och dans? Personligen ser vi dansen som ett språk, ett sätt att kommunicera saker som inte är möjligt på något annat sätt. Ett språk alla som vill besitter och som inte ägs av någon.

Jag arbetar med dansen som en språklig grundforskning. Det är spännande. Rörelsen äger språklighet avläsbar också som kulturella koder: gestik, vårt sätt att gå, vårt sätt att förhålla oss till en omvärld. Men - vad är det som gör rörelsen till dans? Det är inte vad man gör, utan varför man gör det man gör. En vilja.⁴¹

Vi delar Efva Liljas tankar kring att det är tanken och intentionen som skiljer rörelse från dans, på så sätt kan dans vara stillhet. Alla människor som har viljan, kan dansa. Denna enkla ståndpunkt är grunden till det vi försöker förmedla i min roll som pedagog.

Dansen bär på ett historiskt ok för många dansovana människor, som då ofta är förknippat med ett sjukt kroppsideal, könstillhörighet, nakenhet, känslor och ett elitistiskt synsätt. I mötet med eleverna är det viktigt att veta om att det finns som en rädsla hos många, så att vi som pedagoger kan bemöta den. För att inte *skrämna* någon i onödan nämner vi aldrig ordet dans innan de själva sätter den beteckningen på det arbete de gjort. Även om vår syn på dans är att det är något för alla som vill så är det ofta en van danspublik som går och ser på dans med undantag av streetdance, Hip-hop dans

⁴⁰ Utsnitt ur det *klotter* som kom ur filmen *Strange Fish* och bildbandet kring *utanförskap*.

⁴¹Lilja, Efva: *Danskonst i språkets utmarker*. Stockholm(2000:18)

föreställningar som många ungdomar vi möter har gjort till en del av deras vardag. Vi märker tydligt att dansen har en naturligare koppling till ungdomar nu än för 10 år sedan. Det är inte så konstigt längre. Men det är som sagt få av ungdomarna vi möter som aktivt söker upp föreställningar med t ex. fysisk teater, modern dans eller balett. När de får olika danser introducerade för sig, tycker de allra flesta om det och blir nyfikna.

All dans är inte angelägen. Dans kan också vara bekräftande av våra värsta fördomar, konserverade och precis så fjärmande som många påstår den vara. Men detta är ingen anledning att fördöma konstarten som sådan ... Den nutida konstarten är långt borta från den estetiserande underhållningsformen, där publiken tryggt kan luta sig tillbaka för att låta en stund av livet passera. Dansen ställer krav på publikens medverkan som aktiva lyssnare.⁴²

På vilket sätt kan vi förmedla vilket mäktigt kommunikationsmedel kroppen och rörelsen är. Vi valde att visa för eleverna hur ett rörelsemotiv kan förändras från en vardaglig gest och uttrycka känslan eller meddelandet ännu starkare och kommunikativt. Syftet var att medvetandegöra eleverna vad rörelsens frasering och utformning sänder ut för budskap. Vi hade som mål att få eleverna att medvetet våga manipulera rörelsen som ett verktyg för att nå ut med sitt meddelande. Kursen Estetisk orientering strävar efter att med hjälp av olika uttryckssätt skapa en helhet. Vi upplever att rörelsens betydelse generellt har en undanskymd roll gentemot bildämnet, teater och musik, trots att det står för en så stor del av den visuella kommunikationen människor emellan. Trots att vi till stor del är *kroppar*, är det något som vi ofta glömmer att använda som kunskapskälla likaså som uttryckskälla för kunskap.

Varför ska allt förklaras, låta sig översättas, sönderplockas - som om det vore enbart ett kamouflagerat något annat? VANVETT! Vi gömmer oss lätt bakom ord. Min upplevelse av ord är ofta den av en hinna som täcker världen. Som imman på en fönsterruta, som det som döljer det verkliga och gör livet precis så överkligt att det går att hantera. Det ömtåliga i att vara människa klär sig i ord genom det vi kallar språk, skrift, litteratur, lagtexter ordningar. Men under allt detta utanpåverk klingar rörelsen - den intuitiva och den koreograferade.⁴³

Vi tvingades släppa mina förutbestämde mål och möta gruppen efter de förutsättningar som gavs. Det var ofta någon borta eller så var det en ny elev i gruppen. Att introducera dans/rörelse för oinvidga är som att gå på en mycket smal, slak lina. Rörelsen och kroppen kommunicerar så mycket av oss själva att många ovana känner en rädsla att blotta sig och släppa kontrollen.

Som pedagoger måste vi vara medvetna om detta och vägleda mina elever på ett sätt så att tryggheten står i fokus, men ändå behålla kärnan i min målsättning för projektet, att göra eleverna medvetna om rörelsens möjligheter att uttrycka tankar. Vi började första mötet med eleverna med en kort presentation av oss och målet med att vi var där och öppnade med en enkel ringimprovisation. Att ta del av känslan av rörelse och uppleva, istället för att fastna i teori är viktigt för oss som pedagoger. Vi har noterat att spänningar som annars byggs upp då släpper och att vi och eleverna får en gemensam plattform att kommunicera utifrån. Vi delar en upplevelse och har på så sätt något att falla tillbaka till, tala utifrån och framför allt bygga på.

Därefter diskuterade vi vad det är vi gjort och klär det i ord, då är det inte lika skrämmande. På så sätt tar man udden av förutfattade meningar som kan vara till en negativ belastning till arbetet. Här är musiken eller ljudet till övningen en viktig del. Musiken kan utveckla en enkel övning så att den känns pampig och spännande, vilket ger självförtroende och skapar lust och nyfikenhet. Att summera uppgiften och lyfta fram starka rörelse lösningar och visa på olika elevers rörelser inför gruppen efter avslutad övning är viktigt för att synliggöra deras arbete.

---

⁴² Lilja, Efva: *Danskonst i språkets utmarker*. Stockholm(2000:52)

⁴³ Lilja, Efva: *Danskonst i språkets utmarker*. Stockholm(2000:19)

Eleverna fick sedan en kort genomgång där vi teoretiskt och praktiskt testade hur man kan manipulera en rörelse på 12 olika sätt.

Därefter fick eleverna gå runt i utställningen och hämta inspiration till tre egna rörelser.

En rörelse som härmar en sak eller skeende med hela eller del av kroppen.

En rörelse som påverkar ett skeende.

En rörelse som kommunicerar ett budskap eller känsla.

Sedan arbetar eleverna självständigt vidare med denna rörelsefras och testar att manipulera rörelsen vidare. Eleverna visar upp och arbetar ihop en fras tillsammans i gruppen. Nya tankar kommer in: Hur gör vi det, var i rummet, på vilket sätt, när och med vilket uttryck. Hur använder vi oss av begreppen *tid*, *rum*, *kraft*. Gruppen får vrida och vända på materialet, lägga till och dra ifrån. Det är deras beslut hur de går vidare med materialet, det viktigaste vi ville skicka med eleverna var att göra aktiva ställningstaganden kring rörelsen. Eleverna är fria med sitt material. Arbetet är igång !

3:6 Femte träffen: Riktning/Leda utan att styra?

Eleverna har nu fått ett grundmaterial, men vi märker också att det saknar en tydlig riktning. Hur skall vi leda dem vidare utan att påverka för mycket ? Vi bestämmer att vi denna gång skall arbeta parallellt i två olika lokaler. Anna arbetar i teaterrummet och Torbjörn i verkstadsdelen. Vi delar upp tiden så att de tre grupperna får lika mycket tid med var och en av oss. Anna arbetar vidare med att undersöka rörelsen i förhållande till de tankar grupperna bär på, samtidigt träffar Torbjörn vardera gruppen i ett annat rum.

Torbjörn: - Titta igenom alla era anteckningar i era personliga dagböcker och i de gemensamma projektböckerna. Gå igenom i gruppen allt ni gjort och välj ut tre ord som ni upplever som intressanta för gruppen att belysa. De tre orden kan vara helt fristående från varandra eller ha en klar relation. De kan vara verkar som motsatser till varandra eller fungera som olika aspekter på samma tema. Det viktiga är att orden på något sätt angår er alla i gruppen. När ni funnit de tre orden skriv upp dem på ett papper och ge vardera orden en färg, ett material och ett ljud/musik !

Ovanstående är en starkt förkortad återgivning av det inledande samtalet kring att få eleverna att finna sin väg och sitt uttryck. Tanken var att försöka få dem att betrakta sina tankar utifrån ett annat tankesätt. Genom att delvis abstrahera problemen och därigenom distansera sig till det som i många fall grundade sig på känslor kanske finna en konstnärlig form för känslan. Förutsättningen för att nå resultat genom estetiska läroprocesser som en väg för ett ökat tänkande är att både locka fram den personliga känslan inför ett problem, samtidigt som man i vissa stunder försöker distansera sig från känslan. Genom att distansera sig skapar man möjligheten att öka sin intellektuella förståelse för problemet och därigenom också ökar sin egen möjlighet till ställningstagande och agerande. För att återgå till den grafiska bilden i kap.2 Problemformulering (sid 13), så är förutsättningen för att fördjupa sin tanke ett ständigt pendlande mellan känslomässigt och intellektuellt engagemang och reflekterande. I den reflekterande fasen blir distanseringen viktig. I detta fall var det viktigt också för att eleverna skulle betrakta sina funderingar mer utifrån och söka en form för att gestalta dem. Vi som lärare försökte hela tiden hålla oss så objektiva som möjligt för att inte påverka den konstnärliga processen. Syftet var ju att låta eleverna använda sig av personliga tankar och känslor i förhållande till temat *Utanförskap - Take Action or Not* och genom en konstnärlig gestaltning av

dessa nå en distansering till dom för att sedan möta sina tankar igen genom det färdiga uttrycket, genom upplevelsen av att visa fram den, likväl som att möta de andra gruppernas presentationer.

Förutsättningarna var att presentationen skulle innehålla minst tre olika konstnärliga uttryck, bildmässig gestaltning, ljudmässig gestaltning och scenisk gestaltning. Avsikten med ämnet estetisk orientering inom det estetiska programmet är att elever skall få en möjlighet att möta andra konstformer tillsammans med sin egen. Samtidigt såg vi en klar fördel med att låta eleverna arbeta med konstnärliga uttryck de inte var så vana vid, vi upplevde att det gav dem mer frihet till att se hur den konstnärliga gestaltningen skulle se ut.

Skillnaden mellan hur grupperna nådde resultat i detta var givetvis stor. Men genom att de fick arbeta med båda pedagogerna och därigenom belysa sitt material från både tanken och kroppen nådde de alla fram till en grundläggande idé till gestaltning. Förbluffande var hur en grupp så tydligt bestämde sig för hur de skulle gestalta sina ord. Efter bara några minuter var de rörande eniga om att de skulle finna en plats mot en vit vägg på museet, där skulle en tjej sitta vid ett vitt bord, med röd skjorta. Från hennes handled skulle blod droppa ner i ett glas och långsamt fylla det, det enda ljud som skulle höras var ett kallt droppande. Filmen skulle vara exakt 5 minuter lång och sluta med att glaset var fyllt, då skulle flickan öppna sina ögon och dricka upp hela glaset. Exakt så skulle filmen vara och de spelade också i densamma vid träffen nästa gång. Det som slog oss var det enorma engagemang som nu började väckas i eleverna.

Vi hade egentligen bara 80 minuter på oss för varje träff och de skulle då också ha tid att skriva i sina dagböcker och hinna samtala en del. Vi kände en viss tidspress på oss som pedagoger, men upptäckte till vår förvåning att tiden inte längre var lika viktig. Som av slentrian kom varje gång frågan om när vi skulle sluta, men när vi närmade oss lektionsslut så ville alla fortsätta, den skulle bara göra det eller det först. Vi drog nog över varje gång med minst 30 minuter och aldrig var det någon som påpekade detta faktum. Nu hade vi turen att vi inte behövde ta hänsyn till andra lektioner då detta var dagens sista lektion. Samtidigt vill vi poängtera vikten av att planera för att kunna fortsätta. Det värsta som kan hända är att behöva bryta en grupp som är på gång genom att säga, nu måste vi ta paus så att ni hinner till nästa lektion. Väcker vi ett engagemang måste vi också kunna ge utrymme för den. Självklart betydde platsen oerhört mycket för eleverna lust att utforska och skapa, det går inte nog att poängtera de fördelar som skapas genom att lämna sin invanda miljö för att hamna i en annan, i detta fall Världskulturmuseet.

Förutom den inspirerande miljön upplevde vi en annan fördel genom att byta miljö för detta arbete. I detta projekt skulle eleverna samarbeta i grupper som slumpmässigt skapats. De gånger vi arbetade i skolans lokaler kunde vi uppleva större svårigheter i att ge varandra utrymme och plats för idéer och tankar. När vi arbetade på museet fungerade arbetet mycket annorlunda. Genom att lämna skolan och den invanda gruppdynamik och jargong fick eleverna en möjlighet att mötas på nytt. Även om det fanns kvar delar av jargong och grupphierarki så var det som om eleverna släppte lite på sina invanda elevjargonger och visade mer respekt för varandras tankar och åsikter.

3:7 Sjätte träffen: Konstnären som pedagog

Med väskor fyllda av videokameror, digitalkameror, minidiskspelare, stativ, smink, bloddroppsflaskor och en mängd annat begav vi oss till museet för den sjätte träffen. Nu skulle själva grundmaterialet för gestaltningarna inskaffas. Två av de tre grupperna hade valt att skapa

filmer i miljöer på museet, den tredje som fortfarande inte var riktigt klara med vad de önskade göra var inne på att arbeta med stillbilder. Det var förbluffande med vilket mod dessa elever kastade sig ut i Världskulturmuseets lokaler för att spela in sina filmer. Att mitt i en offentlig miljö sitta med slutna ögon under fem minuter och låta ett glas fyllas med blod, som sedan skall drickas upp, samtidigt som besökare passerar förbi. Det är modigt. Att spela in en film om vansinnet av krig, som slutar med att en elev skall gråta över sin döda son, mitt i utställningen *Take Action*, samtidigt som andra besökare passerar och stannar till för att se vad som händer, det är mod! Hör mod och tanke ihop? Om vi blir engagerade ökar också vårt mod att skapa en personlig ståndpunkt? Dessa två frågor får för nu stå obesvarade och lämnade för era funderingar, vi återkommer till dessa i sammanfattningen och de slutsatser vi dragit av detta projekt.

Här hamnade vi i en del funderande kring vår roll som pedagog, speciellt som vi förenar vårt undervisande med konstnärskap. Under den tidigare delen av projektet var strävan att inte styra elevernas tankar och tolkningar av temat *utanförskap*, målet var att från att vara inspiratör utvecklas mer till vägvisare, med avsikten att öppna upp elevernas betraktande och synsätt. Istället för att på traditionellt sätt förmedla kunskap har vi låtit utställningarna och elevernas egna samtal få vara vägen till kunskapen och ställningstagande i de frågor som dykt upp. Självklart har vi funnits där för att vid behov kunnat träda in. I den konstnärliga fasen är det av samma vikt att inte kliva in och bli rättvisande till den konstnärliga tolkningen. Det är av yttersta vikt att man i detta arbete lägger åt sidan sina egna idéer och kvalitetskrav för att bejaka elevens egna. Vi fann en öppning i vårt arbete genom att utgå mer aktivt från det vi valt att kalla *Tankens språk*. Det blev ett förhållningssätt som gjorde att vi lämnade över bollen mer till eleverna, och lät dom bli den drivande kraften. Samtidigt gav det oss en möjlighet att följa deras arbete närmare.

Vi vet inte om det är svårare för en konstnär att förhålla sig konstnärligt neutral än för en lärare att förhålla sig pedagogiskt neutral, man kan ibland lockas att tro att det är så. Vår önskan att eleven skall lyckas i denna gestaltning kan ibland bli en kvävande faktor på den skapande processen om man inte är ytterst vaksam på den påverkan man som konstnärlig pedagog har på resultatet. Samtidigt är det inte rätt att bara säga: - Allt är bra! Som konstnärlig pedagog tvingas vi både ställa min professionella kunskap till förfogande samtidigt som vi inte får låta den styra elevens kreativitet. Ge verktygen och ge möjligheterna för ett konstnärligt skapande utan att styra själva uttrycket. Det finns en risk att man hamnar i en fälla att strävan efter projektets konstnärliga kvalitet överskuggar avsikten med det. Det finns en risk att man då hamnar i att befästa pedagogens konstnärlighet, istället för att befästa elevens egna tänkande och ökade insikt i en fråga.

Det är svårt att förhålla sig neutral när man skall rådgöra i en konstnärlig process, mycket svårare än i många andra ämnen. Hur skall vi ledsaga eleven till att uppnå det de önskar utan att de känner sig styrda. Skapa förutsättningarna för att de skall kunna lyckas i sina egna ögon. Den kanske allra starkaste effekten av att få arbeta med estetiskt skapande är den stolthet den kan väcka, stoltheten att ha skapat något, i ens egna ögon alldeles unikt. En liten historia för att belysa detta. En smed som bl.a. undervisade på en Waldorfskola någonstans i Västsverige hade en dag besök av ett antal kommunalpolitiker. Han skulle berätta om vikten av skapande verksamhet och hantverk i undervisningen. Istället för att prata lät han dom smida sig en spik. Politikerna höll på och slet med att värma och hamra denna järnbit till en spik, de var kanske inte så genomlyckade, men de liknade iallafall en spik. När de var klara så fick de visa upp dessa för varandra. När detta var klart sa smeden; *-jaha, så kan ni kasta dom i tunnan där! – NEJ, inte slänga den!* sa nästan samtliga politiker; *- Jag har ju gjort den! -Just det, sa smeden, där ser ni betydelsen av estetisk verksamhet och hantverk i undervisningen!*

Att få arbeta med estetiskt skapande kan aldrig undervärderas, men samtidigt gäller det att inte hamna i fällan att som den gamla tidens teckningstimmar få lära sig hur man finast tecknar av en häst och sen får betyg efter det. Vår roll som vägvisare blir än mer viktig i den konstnärliga processen, där vi med min erfarenhet kan hjälpa eleverna nå det de önskar och ge erforderlig kunskap och teknik för det utan att styra uttrycket.

I slutet på denna träff stod nu eleverna med en mängd råmaterial, en grund för sin konstnärliga gestaltning, nu gällde det att nästa gång sätta allt samman till en helhet.

Bild 7⁴⁴

3:8 Sjunde träffen: Pedagogens ansvar

Vad vill eleverna berätta med sina konstnärliga gestaltningar, och hur kommer det att påverka dom själva ?

Vad kommer projektet egentligen medföra vad i relation till vårt syfte att öka det personliga tänkandet och ställningstagandet ?

Frågor som vi ställde oss hela tiden under denna process, och som är nödvändiga att ständigt söka svaren på, även om det inte finns några enkla svar. Hur skulle vi kunna mäta eller avläsa om vi ens var i närheten av våra syften. Visst såg vi det enorma engagemang som eleverna gick in i arbetet med, och uppmuntran genom att eleverna gärna arbetade längre än lektionstiden var. Men finns det en risk att det uppstår en ytlig förtrollning genom att vara i en annan miljö än den invanda? Finns det en risk att det blir ett engagemang som grundar sig i en frihet från den vanliga lektionsformen snarare än att vi lyckas skapa ett helhjärtat engagemang? Visst finns den risken, att formen överskuggar ändamålet, men ändå kändes det som att vi ändå var på väg i rätt riktning. Elevernas önskan att få tala in egna texter på band för att tillfogas till sina filmer, texter som var från dem själva. Utan någon som helst påverkan från någon av oss. Vi fick en minidisk med inspelade texter för att de skulle föras över på en dator för att läggas till filmen. När vi senare sitter vid en dator och hör dessa texter ryser vi. Texterna bär på så starka personliga tankar, och genom att spela in dem visar eleverna på en önskan att förmedla dom. Att låta andra få ta del av deras innersta.

---

⁴⁴ Från filmningen av en av gruppernas idé. Denna idé kretsade kring Kriget.

Samtidigt inser vi än mer vilket ansvar vi bär på, att vi nu skapar förutsättningar för unga människor att öppna sig kräver att vi står beredd på det som kan komma. Vår roll som lärare blir än mer som medmänniska, och det är ytterst viktigt att vi ser varje elev som en individ och är uppmärksam på vad som händer inom henne.

Under ett samtal med en elev som brottas med hur hon skall handskas med just detta, att vilja men ändå inte våga, men ändå starkt vilja diskuterar vi länge kring detta med skillnaden mellan privat och personligt. Det personliga som på inga sätt är mindre ärligt, utan är just den privata del som vi kan låta bli offentlig. Vikten av att inte tvinga ut det privata då det kan skada en själv mer än hjälpa. Reflektionen innan en aktion kan vara lika viktig som efter så att man är säker på aktionens effekter både på mig själv och på min omgivning.

Dessa samtal var viktiga, med en grupp inför de gestaltningar de ville presentera, eller med varje enskild elev som sökte samtal eller visade behov av det. Dagböckerna var också en viktig källa för att se var eleverna befann sig.

Bild 8⁴⁵

Denna sjunde träff var avsikten att föra in det sceniska arbetet, där grupperna växlade mellan att arbeta med Anna i den sceniska gestaltningen och Torbjörn med att tekniskt förbereda den. Det gällde att ha all möjlig utrustning tillgänglig för att kunna möta elevernas önskemål. Infall eller omarbetningar som krävde nya inspelningar som medförde behov av ändring i filmens klippning, och ännu en gång bränna en dvd-skiva. Det som var så tydligt med vilken klarhet eleverna arbetade, de bar på en övertygelse kring hur allt skulle se ut och vad upplevelsen skulle vara, det gällde bara att som pedagog följa med i denna ström och försöka vara tillgänglig för frågor, diskussion eller råd.

Vi skapade också denna träff ett nytt rum på museet, ett slags privat biktrum, där eleverna en och en fick sätta sig framför en kamera och tala fritt kring ämnet och sina tankar under en minut, eller längre om de så behövde. Eleverna var garanterade att de enda som skulle titta på dessa filmer var vi två pedagoger. Vi hade två avsikter med dom, dels se hur deras funderande kring temat

---

⁴⁵ en av eleverna skriver i sin dagbok, detta gjordes vid varje träff.

utanförskap hade ändrats eller utvecklats under projektets gång, dels få ett komplement till dagböckerna där vi också skulle se eleverna när de pratade kring sitt arbete här. Vi upplever att använda sig av olika forum för att verbalisera sina funderingar på är bara till sin fördel. Dagboken blev en personlig vän för några, en bok de inte ville lämna ifrån sig mellan våra träffar, men som vi fick låna ibland under lektionstiden eller till dagen efter. Samtalen där funderingar som annars kanske inte skulle ha kommit fram kan diskuteras, där den ena funderingen kan leda till en annan, eller till en frågeställning. Biktrummet som på många sätt också blev privat, även om flera elever upplevde en nervositet inför kameran vid första tanken var huvuddelen positiva efteråt. Hade det funnits mer tidsutrymme så hade nog effekten av denna blivit än mer positiv då eleverna hade fått en möjlighet att bygga upp en trygghet kring kameran som samtalspartner.

Vi hade denna gång möjligheten att arbeta 5 timmar i sträck på museet. Vilket gav oss möjligheten att under lite mindre tidspress förbereda eleverna inför nästa veckas träff. Redovisningen av projektet *Take Action or Not*.

3:9 Åttonde träffen: Redovisningen/risker och möjligheter

Den 19:e november samlades 12 nervösa elever på Världskulturmuseet för en sista genomgång och redovisning. Våra tankar kretsade mest kring hur eleverna skulle uppleva själva redovisningen. Var det egentligen nödvändigt att genomföra en redovisning? Finns det risk att redovisningen mer blir en pedagogisk manifestation snarare än elevernas sammanfattning av sitt arbete? Visst finns det risker med att en redovisning kan få ta för stor plats och att elevernas arbeten mer kretsar kring hur deras redovisning skall mottagas än till att fördjupa sitt arbete och den egna förståelsen. Nu var ett av våra syften att inte bara låta eleverna få undersöka temat *utanförskap* enbart genom konstnärliga uttryck, utan också att det till någon form av *aktion*. En redovisning kan ses som en form av aktion, där huvudsaken är att undersöka hur de kan påverka en publik. I detta fall fanns en tydlig målgrupp, nämligen Annas egna klass från Vasa Lärocentrum som på distans följt projektet och nu skulle möta Angeredsgymnasiets elever och få ta emot deras redovisning. På detta sätt fanns en klar riktning för elevernas redovisning, att genom sin *aktion* etablera en kontakt med Vasa Lärocentrums elever och se om de kunde inspirera dem till ett liknande projekt. Vi upplever detta vara en möjlig modell för att kunna genomföra en redovisning som inte enbart blir till ett uppvisande, utan får en mening. Där eleverna ser en klar avsikt med sin *aktion* och där de vid senare tillfälle får besöka Vasa Lärocentrums elever och delta vid en motsvarande *aktion*.

Här följer en kort beskrivning av vad de tre grupperna slutgiltigt kom att redovisa:

- 1) *Krig/Likgiltighet* - Med inspiration från bilder i utställningen *Take Action* gjordes två filmer; den första handlade om tortyr i form av oljud och hur det driver människor till vansinne. Desperat försöker personerna på bilden komma undan oljudet, i detta fall en manisk sång som finns på många mobiltelefoner som ringsignal *jag vet en sång som kan driva dig till vansinne*. Till slut faller de ner döende på golvet. Del två visar en man som desperat försöker rädda sin skadade son undan kriget, förtvivlad ser han sin son dö i sina armar. Eleverna hade en klar bild av ett svenskt par som likgiltiga ser detta på TV, sittande i sin sköna IKEA-soffa. Efter programmet kastar sig den blodiga pappan fram bakom deras soffa och desperat försöker få dem att reagera.
- 2) *Blod/Liv* - Utifrån en diskussion kring olika ord och dess färger fastnade gruppen för ordet blod. Ordet som både betyder liv och död. De fick väldigt snabbt klart för sig att det skulle

göras en film med en flicka som stilla satt med slutna ögon vid ett bord, under fem minuter skulle ett glas fyllas med blod som droppade ur hennes handled. När glaset var fyllt skulle hon öppna ögonen och dricka upp glaset och gå därifrån. Varför ville de göra denna film? Vad gjorde att de valde just denna form för att gestalta liv och död på samma gång? Vad betyder det att flickan drack upp sitt blod igen och reste sig för att gå? Var det bara mörker eller fanns det ett ljus närvarande? Blod som uttryck för både död och liv? De gick vidare genom att arbeta med texter och gestaltning tillsammans med filmen. Under filmen skulle vi höra olika former av förnedranden mot flickan i form av förtal likväl som direkt riktade svordomar och nedsättande uttryck. Till detta fogades också en dans av två maskerade figurer eller andar som gestaltade flickans tankar.

- 3) *Svart på Vitt* - Eleverna ville gestalta *utanförskap* genom att enkelt använda sig av fyra personer klädda i vita kläder och en person i svarta, de var alla vitsminkade i ansiktet. De ville genom fotografiska bilder undersöka *utanförskap* genom olika kombinationer mellan svart och vitt. Vem var mest utanför? Vem var den starka? Är det nödvändigtvis den svartklädda som ensam är bilden av *utanförskap*, eller kan gruppen som är enhetligt vitklädda gestalta en annan form av *utanförskap*? De fotograferade olika varianter av bilder i valda delar av utställningen *Pushing the limits* och satte ihop dessa tillsammans med musik av Apocalyptica till en animerad bildserie. Till detta fogade de sedan egenskrivna texter som de på eget initiativ hade skrivit samman för att berätta om några av de tankar de bär på eller andra kan bära på. Den sceniska gestaltningen gjordes mycket enkelt genom att alla var placerade på olika platser i rummet. En och en lystes de upp såg oss i ögonen under tiden som just deras text lästes upp. Till sist kom den svartklädda in och i slutet av hennes text lystes hastigt rummet upp samtidigt som alla vitklädda föll omkull för att sedan åter bli mörkt, där endast en närbild av den svartkläddas ansikte var kvar på filmduken.⁴⁶

Bild 9⁴⁷

⁴⁶ Se vidare medföljande bilaga *film* från redovisningen.

⁴⁷ Från redovisningen på Världskulturmuseet. Gruppen som valt att kalla sig *Svart på vitt*.

Direkt efter redovisningen bad vi alla besökare och elever som deltagit i projektet att utan att prata med varandra skriva ner de tankar de bar på i stunden. Vi var nyfikna på att se de tankar som denna redovisning gett upphov till såväl i besökare som hos de elever som genomfört redovisningen. Detta var också första tillfället som de såg varandras arbeten. Grupperna hade under hela projektet arbetat separat, inte medvetet från vår sida utan det hade mer spontant blivit så. Under projektets gång hade ett värnande om sitt eget växt fram och en önskan att inte de andra grupperna skulle få se den egna gruppens arbeten. Redovisningen blev således den första gången också för grupperna att se varandras arbeten. Efter det att var och en hade skrivit ner sina tankar var ordet fritt för spontana frågor och kommentarer. Detta var också ett tillfälle för elevgruppen från Vasa Lärocentrum att möta denna elevgrupp från Angeredsgymnasiet för att initiera en vidare kontakt mellan grupperna. Tanken är att Angeredsgruppen senare skall besöka Vasa lärocentrum för att möta deras arbete på samma tema. Vi avslutade med att tillsammans med eleverna som genomfört redovisningen samtala kring sina upplevelser både att genomföra redovisningen och att se varandras arbeten. Det kan inte nog betonas vikten av dessa samtal, speciellt då reaktionen var mycket stark bland några elever på de andra gruppernas arbeten. Det är också av central vikt att redovisningen inte får vara slutet på projektet, utan att det fortsätter. Samtalet fick ta den tid och riktning som det tog. Vår roll var att fungera som ledsagare och bollplank för funderingar och frågor, ibland som en tolkare av de tankar som eleverna gav uttryck för. Det som starkast slog oss som pedagoger under detta samtal var det faktum att vår egen roll varit så annorlunda, inte den vanliga läraren utan något annat, vi hade varit mer öppna än vanligt och mött eleverna som de personer de är, inte enbart som elever.

3:10 Nionde träffen - uppföljning och återkoppling

Vi samlades återigen. Efter önskemål från eleverna träffades vi på Världskulturmuseet. Det kändes viktigt att genomföra denna uppföljning där och inte på skolan då projektet genomförts till största delen där och eventuella tankar och upplevelser lättare skulle väckas om vi var på samma plats igen. Avsikten med denna gång var att i första hand genomföra en utvärdering där eleverna skulle få fundera över sitt arbete i relation till temat *utanförskap*. Genom att låta dem enskilt få svara på ett antal förberedda frågor kring hur deras synsätt på uttrycket *utanförskap* hade förändrats under projektets gång och hur de upplevde projektets helhet ville vi undersöka de effekter vi uppnått genom att förlägga arbetet på Världskulturmuseet.

Frågorna som eleverna fick svara på var:

- 1) Vad är ditt samlade intryck av arbetet med *Take Action* och *Pushing the limits* utställningarna?
- 2) Beskriv ditt svar ovan så utförligt som möjligt? Varför och på vilket sätt?
- 3) Vad har du lärt dig i arbetet med utställningarna *Take Action* och *Pushing the limits*?
- 4) Hur är din upplevelse av att arbeta här på Världskulturmuseet? På vilket sätt har det påverkat dig?
- 5) Hur ser du på oss som lärare? *Vår insats!* – *Vad gjorde vi som var bra?* – *Vad kunde ha blivit bättre?*
- 6) Hur var stämningen i gruppen? Har du trivts i den?
- 7) Upplever du att dina tankar kring begreppet *utanförskap* har förändrats under dessa veckor? Om ja; isåfall hur?
- 8) Beskriv ditt bästa respektive ditt värsta minne från de här veckornas arbete?

Avsikten med utvärderingen vara delvis att ge oss ett underlag analys av projektet och vårt eget arbete, men i lika hög grad för att starta elevernas funderingar kring projektet och deras egen insats. Vi gick under träffen vidare genom att samtala med varje grupp enskilt för att diskutera kring deras upplevelse av arbetet. Vi genomförde också en djupintervju av en grupp kring deras arbete med filmen om blod.

Det kanske viktigaste är att projektet inte slutar här. Kursen kommer att fortsätta med ytterligare 25p, och även om vi inte kommer att arbeta vidare på detta tema så kommer det att påverka det framtida arbetet. Samtidigt kommer det fortsatta arbetet ge möjligheter att återkoppla till detta projekt, och ge utrymme för fler samtal kring ämnet *utanförskap*.

Bild 10⁴⁸

⁴⁸ Slutbilden på redovisningen. Den ensamma som svag eller stark ?

KAP 4 RESULTATDISKUSSION

4:1 Tankens språk

Vi ville undersöka om det förhållningssätt till kunskapsinhämtning som vi valt att formulera som *Tankens språk* tillsammans med utställningarna *Take Action* och *Pushing the limits*, på Världskulturmuseet, kunde uppnå ett större engagemang och förståelse hos en grupp gymnasieelever i ett projekt på temat *utanförskap*. *Tankens språk* fungerade som ett förhållningssätt som pedagoger för att på ett mer öppet och förutsättningslöst närma oss elevernas arbeten. Med detta menar vi att vi lättare kunde följa var i processen eleven befann sig, och vår roll i den. *Tankens språk* visade sig också verka som en gemensam plattform för oss som pedagoger och har underlättat vårt växelvisa arbete med gruppen. Vi vill här återkoppla till den figur vi använde i *kap2 teoretisk översikt* som beskriver det flöde av intryck och information för att nå till en insikt och vidare till aktion.

Genom att låta tanken födas genom intryck från utställningarna, bearbetas genom diskussion och konstnärligt undersökande för att slutligen ges ett uttryck i en gestaltning bestående av bild, ljud och scenisk gestaltning önskade vi uppnå en bredare och mer fördjupad förståelse av temat. Hur lyckades vi med detta? Hur definierar vi begreppet *Tankens språk* efter avslutat projekt? Vad har detta projekt gett eleverna? I nedanstående punkter kommer vi att sammanfatta våra iakttagelser från vårt eget perspektiv som lärare likväl som från elevens perspektiv. För att göra det tydligt har vi valt att utgå från de nio punkter som användes för att presentera projektets genomförande i kapitel 3 Metod och analys.

4:2 Projektets genomförande

4.2.1 Förankring av projektet

Den största svårigheten var hur vi skulle initiera detta projekt för eleverna. Förutom att förankra projektidén hos eleverna behövde vi också presentera Anna Åkerström och det faktum att projektet skulle ligga till grund för en C-uppsats. Detta för att motivera varför vi skulle dokumentera så mycket av arbetet och processen. Det kändes också viktigt att vi inte började arbetet i någon form av hemlighetsmakeri och riskera att det skulle skapa funderingar hos eleverna vad vårt dokumenterande skulle komma att användas till. Vår uppfattning är att detta inte påverkade resultatet av projektet.

En svaghet i projektets initiering var att vi då befann oss på Angeredsgymnasiet och inte hade tillgång till Världskulturmuseets inspirerande miljö. Kanske skulle vi ha väntat tills vi kunde ha varit där, men tidsbristen krävde att vi satte igång. Så här i efterhand kan vi se att vi inte hade förlorat något i engagemang genom att ha väntat ytterligare en vecka och att vi inte skulle ha låtit oss styras så hårt av tidsramarna. Ibland kan ett forcerat initierande verka mer hämmande än att acceptera en kortare projekttid men som utförs utan forcering.

För att det inledande skedet skall ge den respons man önskar krävs förberedelse. Vid en kritisk granskning av denna inledande träff hade vi lagt upp den annorlunda och förberett oss än mer än vi gjorde. Avsikten var att eleverna skulle bli intresserade av att arbeta med temat *utanförskap*, och frågan är om vi nådde dit med mer än ett fåtal elever.

Denna lektion leddes av Torbjörn Alström då det av praktiska skäl inte var möjligt att båda var närvarande.

Om jag kritiskt granskar min egen roll denna lektion så upplever jag att min roll var som den traditionella pedagogens. Genom att på alla sätt försöka motivera vikten av att arbeta med ett tema som berör oss alla så starkt som utanförskap. Risker var påtagliga att ämnet skulle upplevas som tillrättalagt från lärare till elev, och inte något som dök upp i samråd med eleverna. Ändå vill jag poängtera att resultatet ändå blev bra. Eleverna presenterade olika improvisationer på temat och utifrån dessa diskuterade vi temat och dess aspekter. (Torbjörn Alström)

En aspekt vi gärna vill peka på i sammanhanget är att genom att vi använde ett mer traditionellt pedagogiskt förhållningssätt vid vår första lektion, hur ärlig vår avsikt än var, så blev effekten av att senare förlägga projektet på Världskulturmuseet mer tydlig. Inverkan utställningarna *Take Action* och *Pushing the limits* hade på elevernas engagemang blev mycket tydligare. Vi blev också mycket mer medvetna om vår roll som pedagog i detta sammanhang, där vi önskade undersöka begreppet *Tankens språk* som ett pedagogiskt förhållningssätt.

4.2.2 Politisk objektivitet/styrning

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.⁴⁹

Det demokratiska samhället förutsätter att alla tidigt blir delaktiga. Med stigande ålder ökar förmågan att tänka kritiskt, att lyssna till andras argument och att ge uttryck för egna åsikter.⁵⁰

I skollagen finns inga klart uttryckta krav på lärarens objektivitet i politiska ställningstaganden så länge de håller sig inom kraven på det demokratiska synsättet om alla människors lika värde och behandling. I boken *Vad bör staten göra ?*⁵¹ av Bo Rothstein diskuteras de statliga institutionernas, och därigenom skolans roll i det demokratiska samhället. Hur neutral skall skolan förhålla sig ? Vårt samhälle har genom demokratiska processer enats om att det skall vila på gemensamma värdegrunder som skall gälla för alla. Idag har detta utökats med att också innefatta krav på en hållbar utveckling vad gäller samhällets och individens miljöpåverkan och resursanvändning för framtiden. I våra läroplaner står det tydligt att läraren aktivt skall arbeta för dessa gemensamma värdegrunder och för en hållbar utveckling.

Vi vill beröra denna fråga genom ovanstående allmänna fundering kring pedagogens krav på objektivitet då frågan blev tydlig genom detta projekt. En av pedagogerna på Världskulturmuseet uttryckte just detta dilemma i samband med hennes syn på utställningen *Take Action*, som i hennes tycke kunde ha varit mycket tuffare, mer provocerande och politiskt ställningstagande. Genom att Världskulturmuseet är en statlig institution finns det krav på en viss objektivitet i politiska frågor.

⁴⁹ Skollagen (1985:1100) Kap 1; 2 §

⁵⁰ Göteborgs stad, *Lokal skolplan*. Utan ort 2007-2008

⁵¹ I boken diskuteras bl.a. kring två olika principer för samhällets förhållningssätt till medborgarens val av livsprojekt. Den första kallas autonomiprincipen där staten skall förhålla sig fullständigt neutral gentemot medborgarens val av livsprojekt. Den andra, komunitärprincipen, bygger kortfattat på att valen styrs utifrån vissa gemensamma värdegrunder. Bo Rothstein; *Vad bör Staten göra ? om välfärdstatens moraliska och politiska logik*. (andra upplagan) utan ort

Man kan mycket väl redovisa olika människors politiska övertygelse och engagemang som utställningen *Take Action* gör, men museet får inte ta politisk ställning om det är rätt eller fel.⁵²

Ändå handlar utställningen om olika uttryck i samhället mot orättvisor, aktioner för rösträtt, kampen för demokrati, motstånd mot maktmissbruk m.m. Detta gör utställningen i högsta grad politisk. Att arbeta med värdegrundsfrågor i sammanhang som detta gör det oundvikligt att inte hamna i politiska ställningstaganden och diskussioner. Vi som pedagoger visar på många sätt ett personligt ställningstagande genom att förlägga projektet på museet i denna utställning. Genom att locka eleverna att inspireras av utställningen så säger vi indirekt att vi sympatiserar med civilt motstånd som är en viktig del av utställningen *Take Action*. Även om vi gör det privat finns det risk för att det kan skapa en politisk konflikt i vissa hänseenden. Frågan är då hur vi skall handskas med det? Elevers rätt att inte sympatisera med de ställningstaganden som utställningen indirekt visar, så länge de håller sig inom den gemensamma värdegrund vårt samhälle är byggt på.

Det är viktigt att inse att arbeten med värdegrundsfrågor, hållbar utveckling och demokratifrågor är i högsta grad politiska frågor. De kräver ofta att vi förändrar våra uppfattningar och kritiskt kan granska våra enskilda ståndpunkter i ämnet. Men som pedagog får vi inte medvetet styra eleverna till en specifik politisk ståndpunkt. Min uppgift är snarare att öppna upp för en diskussion genom att ge möjligheten att möta andra uppfattningar än de kanske tidigare har mött. Kunskapen om andra alternativa lösningar och uppfattningar.

Kan de estetiska läroprocesserna vara ett hjälpmedel i detta arbete? - Ja, definitivt! Genom de estetiska processerna kommer vi närmare vår känslomässiga upplevelse och uppfattning i en fråga. Den estetiska processen kan frigöra oss från den tankemässiga uppfattningen, låta oss närma oss upplevelsen mer, för att sedan distansera oss igen och samtala kring den.

Bild 11⁵³

⁵² Underrubriken till utställningen är - 83 sätt att förändra världen! Angående politisk objektivitet se resonemang kap. 3:3 s. 24

⁵³ Skulpturen *Eggshell Mind* av konstnären Thomas Broomé.

När vi vid den andra träffen fick en visning av utställningen *Take Action* av två av museets pedagoger⁵⁴ fastnade vi under 20 min vid ingången till utställningen. I dess absoluta början finns en skulptur som heter *Eggshell Mind* av konstnären *Thomas Broomé*, denna skulptur gav upphov till många funderingar och tolkningar från eleverna och var på många sätt en ingång till deras funderande kring identitet, kunskap och värderingar vilket på många sätt kom att påverka alla gruppernas senare arbeten på temat *utanförskap*. Denna skulptur blev på många sätt starten på arbetet, det uttryck som initierade arbetet med *Tankens språk* i detta projekt. Vad gjorde denna skulptur så intressant? Skulpturen kan inte på något sätt sägas vara politisk, samtidigt blir den det indirekt för den får oss att ifrågasätta olika frågor rörande människosyn och utbildning. På bilden syns inte det spruckna bakhuvudet. Vad står det för? Bilden, färgen och framförallt ögonen hos pojken satte igång många funderingar hos eleverna.

4.2.3 Samverkan konst och verklighet

*Konsten får oss att se verkligheten med andra ögon
Verkligheten får oss att se konsten med andra ögon⁵⁵*

Thomas Broome's skulptur *Eggshell Mind* fick eleverna att fundera på sin egen verklighet och kanske se den med andra ögon. De små bilderna på krigs olika offer som täckte en hel vägg, som genom att de var så små att vi var tvungna att gå mycket nära för att se vad de föreställde, och bildligt talat kröp närmare verkligheten påverkade starkt upplevelsen och förstärkte avskyn till kriget. Det lilla titthålet varigenom vi kunde se cellisten som dag efter dag satte sig på samma plats och vid samma tidpunkt som en massaker begåtts där. Han protesterade mot detta övergrepp genom att varje dag spela samma klassiska stycke på sin cello trots faran för sitt eget liv. Detta fick oss att uppleva sorgen och den lilla människans kamp på ett annat sätt. Visst kan konsten få oss att se verkligheten på ett annat sätt.

Ibland slår verkligheten oss i ansiktet med sin brutalitet och får oss att se konsten med nya ögon. Den 23 september 2008 inträffade en massaker vid yrkesskolan i Kauhajoki, i södra Österbotten i Finland. Elva personer sköts till döds, den unga människa som utförde dådet tog sitt eget liv. Dagen efter denna händelse träffas vi för att arbeta vidare med vårt projekt. Denna händelse påverkade alla starkt. Hade vi vid detta tillfälle haft möjligheten att återigen ställa oss vid skulpturen *Eggshell Mind* är vi säkra på att det eleverna hade berättat när de nu så denna skulptur hade påverkats väldigt starkt av det som dagen innan hade inträffat i Finland. Vår upplevelse av ett konstverk påverkas självklart av det som inträffat i vår verklighet såväl bakåt i tiden som i nära anslutning till.

Vad är det för verklighet som eleverna bär med sig in i detta arbete? Vad har de varit med om tidigare i sina liv, vad har hänt sedan vi sist sågs? Vad har hänt strax innan de går in i detta rum?

Drygt en vecka senare genomförs en ceremoni i Göteborg, det är 10 år sedan den fruktansvärda branden vid Backaplan där 63 unga människor dog i lågorna. En händelse som lamslog Göteborg under lång tid. Nu rivs många sår upp igen, även om dessa elever är för unga för att själva varit med om den så finns möjligheten att det kan ha varit syskon, släkt eller bekanta som drabbats. Hur påverkar denna händelse dom nu? Att verkligheten påverkar mitt sätt att se konsten på eller hur

⁵⁴ EvaTua Ekström och Thereze Almström

⁵⁵ Författarnas formulering

uttrycket tar form är självklart. På samma sätt som konsten kan få mig att se verkligheten annorlunda, än mer om vi själv är konstnären. Skapandet kan också väcka minnen till liv, ofta omedvetet. Dessa aspekter är mycket viktiga att som pedagog bära med sig under hela processen. Detta tvingar oss att vara oerhört lyhörda för varje signal som eleven sänder ut och noggrant tolka dem för att i tid kunna se om något i arbetet kan komma att skada eleven.

4.2.4 Intryck/Uttryck

När vi väl var på Världskulturmuseet blev eleverna snabbt engagerade. Några faktorer som vi upplever påverkade detta engagemang är.

- 1) Den nya miljön. Verkade stimulerande på lärande och kunskapsinhämtning. I början kunde den verka störande för en del elever, då utställningsdelen var öppen för besökare.
- 2) Två pedagoger med olika erfarenheter och kompetenser. Vi har olika sätt att kommunicera och förhålla oss till eleverna och kunde därigenom komplettera varandra i arbetet med eleverna. Risken finns att vi som pedagoger kan hamna i olika intressekonflikter
- 3) En manlig och en kvinnlig pedagog. Under projektet kunde det dyka upp frågor där det kunde vara befriande att som elev få tala med en man respektive en kvinna om de tankar man bar på. Vi har inga exempel på att så har skett, men är benägna att tro att enbart möjligheten att kan ha skapat en trygghet.
- 4) Närheten till inspiration genom att utställningarna fanns bokstavligt talat runt hörnet. Intryck kunde enkelt bearbetas till ett uttryck i tanke, form eller gestaltning genom teaterrummet och även den verkstad som stod till vårt förfogande. Detta är också en faktor eleverna själva har framhållit till varför projektet blev lyckat.

Varje dag går mängder av människor i olika åldrar till förskola, skola och universitet. Skolan arbetar för framtiden, samtidigt som museerna försöker förklara historien. Därför är det bra att skola och museer möts. Att utveckla ett samarbete där kulturen och skolan möter varandra är en bra lösning, kanske till och med räddningen för demokratin?⁵⁶

4.2.5 Riktning/Leda utan att styra

De utgångspunkter eleverna fick för sitt egna konstnärliga getsaltningsprojekt var

- 1) ett uttryck som utgår från ljud
- 2) ett uttryck som utgår från bild
- 3) ett uttryck som utgår från gestaltning

De tre uttrycken skall sammanfogas till en gemensam gestaltning som uttrycker någon aspekt på temat *utanförskap* som gruppen vill belysa.

För att distansera eleverna från sitt personliga förhållande till temat och få dem att börja se på de aspekter de själva var intresserade av att försöka gestalta lät vi varje grupp välja tre ord som de sedan fick associera ett ljud, en färg och ett material till. Vi ville att de skulle nå till en mer abstrakt syn på det värdeladdade ordet. Och börja betrakta det utifrån gestaltning. Vi ville också få dem att se på olika möjliga gestaltningsformer än de traditionella de annars var vana vid att arbeta med. Vår

---

⁵⁶Inledningen av Nordström, Lars, *Hur kan skola och konstmuseum samarbeta i vardagen?* Eriksson, Lena: *Kontinua*, 2004:11)

avsikt var genom att betrakta orden som abstrakta uttryck för färg, ljud och material locka dom till ett mer estetiskt tänkande. Vår avsikt var inte att styra deras val av gestaltning mer än till de 3 utgångspunkter eleverna tilldelats. Avsikten var att begränsa valen och därigenom leda dom att fokusera mer på hur de ville gestalta sina ord genom dessa tre uttryck snarare än att riskera en alltför lång process i att välja gestaltungsform. Ofta kan tydliga ramar ge en större frihet än inga ramar alls. Man tvingas då att försöka skapa sina egna ramar, vilket kan vara en oerhört krävande och kvävande process.

Vi har inte haft möjlighet att pröva någon annan form av utgångspunkt och har därför ingen jämförelse att göra. Detta är en brist i detta projekt vilket vi är fullt medvetna om. Det vi kan säga är det att vårt val av utgångspunkter för gestaltning och för abstraktion av de ord grupperna valt inte gav upphov till några negativa reaktioner från eleverna. Vi upplevde tvärtom att det hjälpte grupperna att nå till en bild av den förestående gestaltningen. Två av de tre grupperna kom väldigt snabbt fram till hur deras respektive grund för gestaltningen skulle se ut. Den tredje gruppen visste vilka uttryck de ville använda men var inte lika klar över hur de skulle sammanfogas till en gestaltning. Man kan säkert hitta många andra former för att abstrahera ord eller distansera sig från något som är väldigt laddat och därigenom bana vägen för en konstnärlig process, det viktiga är att den utgår från pedagogen själv och att man lyckas förmedla meningen med den till eleven.

4.2.6. Konstnären som pedagog

Jag lyssnar på gruppens idéer och tänker direkt att det skulle vara bättre om man gjorde såhär, eller kanske såhär. Jag biter mig i tungan för att inte säga det, men ser möjligheter hur jag skall få gruppen att genomföra sin idé lite närmare min. Jag vill ju att det skall bli bra, men av vilken anledning vill jag det? Är det för deras skull eller för min skull? ⁵⁷

För vem görs den konstnärliga gestaltningen? Som professionell konstnär och samtidigt verksam som pedagog på gymnasienivå hamnar man lätt i konflikt mellan dessa två. När skall jag vara den kritiskt synande konstnären, som på rätt nivå skall försöka få eleven att utveckla sitt uttryck. När skall vi vara pedagogen som skall bejaka och främja lusten där inte kvalitén skall vara styrande. Varje projekt som innefattar en offentlig redovisning av något slag bär på en risk att konstnären får för stort inflytande över pedagogen. Visst vill vi som pedagog stå där och se mina elever göra en presentation vi är stolta över. Inte vill vi som pedagog ta risken att åskådare efter redovisningen skall i smyg se på oss och undra varför det inte var kvalitetsmässigt bättre, känslan att vara en dålig pedagog för att det konstnärliga resultatet inte bar på så hög kvalitet. Det finns en risk att fokus riktas mer på ett kvalitetstänkande som rör uttrycket och inte på innehållet. I ett projekt som detta är det av yttersta vikt att fokus är riktat mot innehållet i första hand och min konstnärliga insats handlar om att hjälpa eleverna att få fram det de önskar.

Även i detta projekt där vi mycket medvetet gått in med tanken att inte styra uttrycket utifrån våra konstnärliga ideal, så fanns det ögonblick då vi var tvungna att ifrågasätta vår egen insats. Risken blir ännu större då vi jobbar under tidspress och skall försöka hinna så mycket som möjligt under en 80 minuters lektion. Det finns ett dilemma när man samtidigt ger frihet att arbeta med andra uttryck än vanligtvis, och samtidigt inte ha kunskapen för det. I dessa tre gestaltningar jobbade två grupper med videofilmad material. Hur skulle vi hantera detta? Vem skulle stå bakom kameran, vem skulle redigera? Har vi tid att lära någon? Det enklaste valet var att vi filmade själva, gjorde en råkopia

---

⁵⁷ Torbjörn Alström

som eleverna fick ge respons på och bestämma vad som skulle tillfogas respektive ändras. Kan vi i det arbetet undvika att inte lägga in vårt egna konstnärliga tänkande i det material vi filmar eller redigerar? Vid något tillfälle blev det tydligt då en elev fällde kommentaren; - Får vi bestämma själva idag? Det allra svåraste är nog att vi själva inte är medvetna om att vår konstnärlighet går in och styr vårt pedagogiska arbete. Vi vill ju bara det bästa för eleven.

Motsatsen är inte heller att föredra, att vara enbart bejakande till att som eleverna gör. Helt frångå några kvalitetskrav och bara se på intentionen. Eleverna vill ha respons, de har själva höga kvalitetskrav, och vill ha hjälp och råd. Om vi inte ger någon kritik utan enbart bejakar allt tappar vi elevernas förtroende för vår konstnärliga kunskap.

Det krävs att vi ständigt ifrågasätter och värderar vår roll som pedagog och som konstnär i undervisning inom estetiska ämnen. Vad är min avsikt i varje enskilt moment, när skall diskussionen gälla konstnärlig kvalitet, och när skall den gälla innehåll. När är fokus satt på process och när är den satt på redovisning. Vår uppfattning är den att det är oerhört viktigt att fokus inte får hamna på redovisningen förrän det är tid för det. Alltför ofta är målet fokuserat alldeles för tidigt, speciellt på gymnasienivå. Kreativitet handlar mer om processen än själva redovisningen, inte tvärtom.

Detta är en mycket svår fråga att behandla i en uppsats av denna omfattningen, den kräver att behandlas i en separat. Men trots att vi inte kan ge den sitt fulla utrymme här så är den för viktig för att inte nämnas eller avhandlas alls.

4.2.7 Pedagogens ansvar

För att ytterligare diskutera kring vår roll som pedagog kommer vi in på ansvaret. Vårt syfte med detta projekt var att undersöka hur estetiska läroprocesser kan användas för att fördjupa elevernas egna förståelse och ställningstagande i en värdegrundsfråga. Var vi beredda på vad detta kunde medföra? Vad som kunde väckas i eleverna av egenupplevda saker? Vilka känslor som skulle kunna komma upp till ytan? Vi insåg under projektets gång att eleverna tog detta tema på största allvar, och ju mer de arbetade med det desto mer fördjupat blev deras arbete. Vi hade från början varit noga med att vid varje lektions start öppna upp för ett kort gemensamt samtal kring tiden mellan denna träff och förra. De sista 10 minuterarna av varje träff ägnades till att låta eleverna enskilt skriva i sin bok om sina tankar och upplevelser. Om de inte hade något att skriva samtalade vi en stund istället enskilt med den eleven. Alla har inte samma lätthet att uttrycka sina känslor i ord på ett papper, så därför gav vi de som inte hade något att skriva en chans att prata lite istället. Dagböckerna samlade vi sedan in, och eleverna hade vår garanti på att ingen annan än vi skulle någonsin läsa i dem. Det var en viktig förutsättning för att de skulle våga vara öppna i sina tankar. Om någon elev ville låna med sig sin bok för att skriva i enskildhet på kvällen gick det bra, bara vi fick in den dagen efter. Detta var en väg till att upptäcka om någon började fara illa. Naturligtvis var detta ingen garanti, men vi gav ändå en möjlighet till eleven att uttrycka sina innersta tankar i vetskap om att någon av oss skulle läsa dom och ta dom på största allvar. Vid något tillfälle samtalade vi med också enskilt någon elev på grundval av det hon eller han hade skrivit i sin dagbok. Detta för att förvissa sig om att hon eller han var medveten om sina tankar och att det var under kontroll. Vi har ett stort ansvar om vi sätter igång en process likt denna. Vi tvivlade aldrig under projektets gång på att det var riktigt.

Vid ett tillfälle satt vi i ett långt samtal med en flicka som väldigt gärna ville ha med en text om sina allra innersta funderingar och tvivel i redovisningen, men att hon inte visste om hon skulle våga. Vi satt länge och pratade om skillnaden mellan privat och personligt, där vår uppfattning är att det personliga är den del av det privata som vi anser är offentligt. Detta är en starkt förenklad förklaring, men här räcker den för att beskriva det dilemma som flickan satt i och att det var viktigt att vi fick henne att känna att hon bara skulle ge ut så mycket av sina privata funderingar som hon kände sig bekväm med. I detta fall är vår uppgift i lika hög grad att ifrågasätta hur personligt en ung människa skall vara. Genom att låta henne få ta ur sitt mest privata gör henne också oerhört sårbar för omgivningens reaktioner när tankarna redovisas. Ett misstag där kan skada och orsaka djupa sår för framtiden.

Här måste vi vara medvetna om det stora ansvar vi som pedagoger har. Att använda sig av estetiska lärprocesser med avsikten att fördjupa förståelsen av frågor relaterade till värdegrunder kan mycket väl öppna starka känslor och reaktioner. Effekter som vi måste vara medvetna om och vara beredda att ta vårt ansvar i.

4.2.8 Redovisning/risker och möjligheter

Många av eleverna påtalade vikten av publiken och dess direkta respons, och att redovisningen var höjdpunkten av arbetet. Att få stå för det man känner och tycker inför andra föreföll oerhört viktigt för eleverna. Vi får inte glömma att detta är andra års teater elever som sedan tidigare har en drivkraft och motivation att ta plats, synas och höras när de förmedlar via teatern. Ändå greps vi av ärligheten och drivkraften i deras verk. På flera sätt var det en känslomässigt svart och sorglig redovisning, där eleverna på ett mycket öppet och personligt sätt redovisar sina personliga erfarenheter av begreppet *utanförskap*.

De reaktioner som vi fick från publiken när de efteråt utan att prata med varandra fick sätta sig och skriva ner sina tankar var så klart starkt påverkade av det nära möte den fått med dessa elevers innersta tankar.

Detta som vi nyss såg, hörde och kände har varit som om det var i verkligheten. Denna upplevelsen har känts på riktigt, verkligt. Jag tror att alla har någon gång tänkt utanförskap och känt sorg och ensamhet oavsett hur olika vi än är och går igenom. Det gör att vi alla har någonting gemensamt

... hur varje scen ur föreställningen påminner mig om mitt fula misstag.

Men också ljusare reaktioner:

någonstans finns en plats där alla hör hemma .... att ha en vän är det underbaraste som finns!⁵⁸

Även eleverna fick skriva ner sina funderingar:

När jag såg på de andras så blev man påmind om allt man borde tänka på varje dag. När man gjorde det själv så va man så lättad att få dela med sig av sina tankar och problem så att den som sitter och kollar tänker att den personen är inte ensam⁵⁹

---

⁵⁸ Utdrag ur reaktioner som skrevs ner av besökare vid redovisningen på Världskulturmuseet. Det var elever från Vasa Lärocentrum, elever och pedagoger från HDK och personal från Världskulturmuseet. Se vidare utdrag bilaga 5.

⁵⁹ Elevers reaktion från projektet, se vidare bilaga 6

Mest av allt tyckte vi att det var en enormt hoppningivande redovisning, där unga människor visar fin teknik i det konstnärliga uttryckssätten och ett stort engagemang, mod, mognad och med verk som kommunicerar och berör. *Take Action* utställningens spännvidd fanns representerad i elevernas arbeten, och redovisningen blev en förlängning av utställningen som tidigare började vägg i vägg, på avslutningen var eleverna en värdig del av *Take Action*. Elevernas kommentarer och verk fyllde ut ett tomrum i utställningen och ger en annan dimension på temat *utanförskap*. En verklighetsnära inblick i känslan av *utanförskap* som de flesta av oss bär på men sällan påtalar och visar. Hos en ung människa ställs tankarna många gånger på sin spets och kommer upp till ytan under den viktiga identitetsskapande fasen i deras liv.

Vårt mål är att stimulera till ett livslångt lärande, både vad det gäller att ta sig kunskap och fakta och tankar genom en utställning på ett museum. Att eleven har verktyg för att göra konstnärliga aktioner som ett sätt att använda konsten som språk för det man vill kommunicera. Likväl som museer lär om historien, hjälper den oss i bästa fall att förstå nuet och är på så vis en viktig del i unga människors process att förstå sig själva.

En elev ställde en fråga rakt ut till gruppen - *Kommer det någonsin att gå över?* Hon syftade på den *utanförskap* hon tidigare i redovisningen förmedlat att hon känt genom en text hon arbetat med i redovisningen. En text om att inte vilja leva mer. Gruppen diskuterade hennes fråga och atmosfären var avslappnad och allvaret blandades med humor på ett respektfullt och varmt sätt. De talade om att de var många som kände likadant, att det finns en kraft att hämta i det, hon var inte ensam. Mycket av det som kommunicerats var nytt för flera i gruppen, de berättade att de aldrig kunnat ana att vissa av deras klasskamrater bar på sådana känslor om sig själva. En kille i gruppen sa att eftersom resan har startat så har man en chans att förändra, och på så sätt gå en ljusare framtid till mötes. Det var en elev som beskrev att det kändes som hon lagt av sig en tung packning, eftersom det var ett framsteg för henne att stå för hur hon kände. Att inte spela teater genom livet utan att stå för den man är. Eleverna var märkbart stolta över sig själva och hur fint publiken tog emot deras redovisning.

Ändå är en viktig fråga vad en redovisning kan medföra och hur viktigt det är att rätt förutsättningar har skapats för redovisningen. Med hänvisning till punkt 4.2.7 om pedagogens ansvar så avser den i allra högsta grad också redovisningen. Om vi har låtit unga människor få öppna sig som många av dessa elever gjorde så har vi ett stort ansvar att inte de riskerar att bli bemötta med misstro eller respektlöshet i samband med redovisningen. Om vi skall ha möjlighet att elever skall uppleva det så som citatet ovan är det under förutsättning att redovisningen är i en sådan form att hon inte riskerar motsatsen.

Vi hade förberett oss genom att låta Anna Åkerströms ordinarie klass på Vasa lärocentrum på avstånd fått följa det projekt som eleverna på Angeredsgymnasiet genomförde. De gjorde det genom att själva få arbeta på temat under Annas ordinarie timmar och genom att själva besöka utställningen *Take Action*. De hade fått känslan av att vara speciellt inbjudna till denna redovisning vilket gjorde att de dels hade en relation till temat, men också var inbjudna för att möta denna klass. De elever som deltog i projektet var också medvetna om att denna klass var speciellt inbjudna men att de i sin tur senare kommer att bli inbjudna att besöka dem i sitt senare arbete. Detta skapade en förutsättning för att mötet skulle vara grundat på nyfikenhet och respekt.

Om vi hade genomfört en redovisning inför inbjudna gymnasieklasser som inte hade förberetts på motsvarande sätt så hade resultatet kunnat bli något helt annat. Vårt syfte var att genom estetiska

lärprocesser stärka elevernas engagemang och ställningstagande i frågor som berör dem djupt. För att uppnå förutsättningarna för ett livslångt lärande är det av yttersta vikt att eleven erbjuds möjligheten att stärkas i sitt öppnande av sitt inre, inte att hon eller han riskerar att såras i den stunden.

4.2.9 Uppföljning och återkoppling

Nedan följer ett antal utdrag ur några elevers svar på den enkät som delades ut i inledningen på den nionde träffen. Vår avsikt var att åter få eleverna att fokusera på detta projekt och det tema vi arbetat med. Av alla träffar var denna den svåraste att genomföra. Det har sin förklaring i att en redovisning är en så naturlig slutpunkt för ett projekt att det nästan känns som att vi får samla ny kraft inför ännu en träff. Möjligen skulle denna träff ha varit i närmare anslutning till redovisningen för att behålla kraften från densamma in i de sammanfattande diskussionerna under denna träff. Vår tanke var att vänta minst en vecka för att låta redovisningen sjunka in något. Genom oundvikliga omständigheter blev det två veckor mellan redovisning och uppföljning, vilket inte var lyckligt. Upplevelsen vara att projektet redan var på väg bort i elevernas medvetande. Nu blev resultatet bättre än vi räknat med och det hjälpte mycket genom den enkät vi använde oss av för att återkalla elevernas tankar till projektets arbete.

Vad har du lärt dig i arbetet med *Take Action* ?

- att jag faktiskt kan uttrycka mig på fler sätt än jag trodde, och att det faktiskt inte är så svårt att skapa (aa)

- jag har lärt mig till exempel att allt kanske inte är som det verkar. Jag har också lärt mig att tänka mig in i andras situation (bb)

- lärt mig ...vet inte om jag lärt mig så mycket. mer och mer hur hemskt det är på många ställen på planeten. Det är skrämmande, men jag känner att jag blivit mer insatt när det gäller allt. (cc)

Hur är din upplevelse av att arbeta här på Världskulturmuseet ? På vilket sätt har det påverkat dig ?

- Det har blivit mycket mer avslappnat. Skolan är så spänd. men här har det blivit så att man kan vara mer avslappad och koncentrerad på det vi gjort. Och det har funnits så mycket inspiration här (dd)

- Jag känner mig mer insatt, typ. Jag tänker på allt så mycket, jag tänker bara på att fixa till allt, göra allt bättre. Känns hopplöst. Detta har påverkat mig negativt, vet ännu mer dåligt som jag kan tänka på. Det bra är att jag blivit en bättre människa ee

- Det har påverkat mig på så sätt att jag har lärt mig en del saker. Det är också ganska starka bilder vi skapat. (ff)

- Inte mycket, men jag har tänkt mer och mer på detta och lärt mig om viktiga grejer och rättvisa. (gg) ⁶⁰

Upplever du att din tanke kring begreppet *utanförskap* har förändrats under dessa veckor ? Om ja, beskriv på vilket sätt .

- ja, lite. Det jag har lärt mig har gjort att jag också förstått och insett mycket som händer i människans liv och allt man går igenom (hh)

- Nej, det är samma. (ii)

---

⁶⁰ Exempel på svar på den enkät som delades ut under efterarbetesträffen .

-Jag ser på utanförskap på samma sätt men har blivit peppad att göra något åt saken. (jj) ⁶¹

Utdrag ur samtal med Blod gruppen

Verket och kanske ännu mera processen som Blodgruppen genomförde med en förvånansvärd riktning och kompromisslöshet har under hela arbetet stått ut med sitt avskalade men starkt kommunicerande verk. Processen var snabb, så snabb att vi som pedagoger många gånger inte hade en chans att följa tankegångarna gruppen hade i arbetet. Medlemmarna i gruppen drog alltid åt samma håll och verkade tidigt ha ett tydligt om än outtalat mål med sin gestaltning. Vi som pedagoger fick roller som handledare på avstånd.

Efter avslutningen för projektet där vi utvärderat och knutit ihop säcken med att ha en sista träff på Världskultur museet, tog vi blodgruppen åt sidan för att få prata kring hur de upplevt processen, hur de fick idéerna till arbetet och slutligen höra om deras tankar kring det färdiga verket. Här följer ett utdrag av citat som vi skrev ner under tiden de pratade fritt med varandra kring frågorna.

- Idén kom från ingenstans! Det var sjukt, alla idéer bara kom, man blev helt inbombad. (elev 1)*
- Jag trodde aldrig att vi skulle kunna genomföra det, men det blev coolare än jag trodde. (elev 2)*

Det framgick under samtalet att det var viktigt för gruppen att göra ett verk som skulle beröra och som skulle vara svårt att värja sig inför, precis som det är med *utanförskap*. Det var viktigt att det skulle vara skrämmande och äckligt att se på. Där av blodet som droppar från flickans hand under fem långa minuter, där flickan blundar och sitter helt still till ljudet av droppar. De poängterade att det kan hända vem som helst och att det var ett medvetet val att välja en person som ingen kunde tro skulle bli utsatt, för att visa detta faktum.

- Folk skall öppna ögonen, det händer så mycket saker. (elev 1)*
- Det var lättare att visa med kroppsspråk, känslor och ljud än med munnen. (elev 3)*
- Man ser många folk på stan som skär sig, då har jag inte tänkt fullt ut. Jag har tänkt att de är Emo och vill ha uppmärksamhet. Nu tänker jag. Jag tror att jag nu har lättare att sätta mig in i andras situation. (elev 1)*
- Om en person mår dåligt är det bättre att göra en sådan här film än att skära sig. (elev 3)*
- Ja, det har samma effekt som att skära sig. (elev 1)*
- Ja, det är klart, allt som tar bort ens koncentration från det dåliga är bra! (elev 2)*

Diskussionen flöt på bra utan några frågor av mig till en början, men slutligen frågade vi, hur de ser på verket och vad de kommunicerar för dem?

- Alla får tänka själva, alla får tänka olika !*

Påpekar gruppen nickandes till varandra, men säger sedan att

- Blod = Smärta.*

---

⁶¹ Exempel på svar på den enkät som delades ut under efterarbetesträffen .

En elev berättar som sin tolkning som skiljer sig från de andra två elevernas syn på verket, hon berättar att hon ser det som om att när flickan slutligen dricker upp blodet, ger hon upp. Hon orkar inte hålla tillbaka mer, hon viker sig för demonerna. De andra två eleverna har en annan tolkning. –

– *Hon blöder, hon dricker upp blodet för att djävläs. Hon låter dem inte vinna. I smärtan finns en kraft !*⁶²

Bild 12 ⁶³

---

⁶² Utdrag ur samtal med den grupp som kallades Blodgruppen genom den film de gjorde. se bilaga *film*.

⁶³ Bild ur filmen *Blod* från en av gruppernas redovisning.

KAP 5 SAMMANFATTNING

Vårt syfte med detta projekt var att undersöka om elevers engagemang skulle förändras om vi under en period förflyttade undervisningen till ett museum som visade någon utställning som upplevdes angelägen. Vi valde Världskulturmuseet för att vi båda upplever det vara ett intressant museum, där dom just nu visar två angelägna utställningar som starkt riktar sig till ungdom. Vidare ville vi undersöka vår roll som pedagoger i detta sammanhang. Genom våra gemensamma samtal fann vi många likheter i våra sätt att beskriva tanken som en drivande kraft i kunskapsinhämtning och förståelse. Vi anser att tanken i samverkan med estetiska läroprocesser fördjupar och bearbetar kunskap till erfarenhet och ställningstagande. Begreppet som för oss blev ett sätt att närma oss detta är det vi valt att kalla *Tankens språk*. Under processens gång upptäckte vi att detta blev ett förhållningssätt för oss som pedagoger i denna miljö för att uppnå en fördjupad och aktiv tanke hos eleven.

Elevernas engagemang visade sig bli långt mycket större än vi kunnat ana innan. Det var många faktorer som samverkade för att åstadkomma detta. Utställningarna *Take Action* och *Pushing the limits* gav möjlighet för varje elev att skapa en högst personlig upplevelse som sedan fick en möjlighet att ta sig ett lika personligt uttryck i samma lokal. Närheten mellan intryck till uttryck och det faktum att eleven hela tiden drev en skapande process. Det viktiga var den medvetna kopplingen mellan intellektuell tanke och tanke som uttryck.

Utanförskap är ett starkt tema. Det berör oss alla. Alla människor kan identifiera sig med det på något sätt, därför var det ett bra begrepp att utgå ifrån. Elevernas arbeten visade en svart bild av hur det är att vara ung idag, men med tanke på att *utanförskap* var temat är det inte konstigt att det är allvarliga tankar som kommer upp. Vi är medvetna om vår huvudsakliga uppgift är att vara pedagoger i olika estetiska ämnen, men när tankar som är viktiga för en ung människa kommer upp till ytan, tycker vi att det är viktigt att våga möta den och tala om tanken utifrån ett konstnärligt eller värdegrunds perspektiv. Alternativet att tysta ner tankar eller inte bemöta dem känns fel och ännu mer skrämmande. Kanske är detta en av skolans största svårigheter, att möta eleven där hon eller han är och ha tid att lyssna. Elevernas engagemang, reaktioner och reflektioner vittnar om att de nått en djupare förståelse av temat *utanförskap* vilket tillhör en av de viktigaste värdegrundsfrågorna idag.

Vi vill poängtera att den plattform vi skapade oss själva som pedagogiskt förhållningssätt, *Tankens språk*, inte är en färdig och applicerbar modell. Vår upplevelse är att varje pedagog måste skapa sitt eget förhållningssätt.

Anna och Torbjörn

KAP 6 KÄLLFÖRTECKNING

Forsell, Anna(2005) Boken om pedagogerna. Stockholm: Liber

Hjort, Madeleine(2001) Konstater och kunskap. Stockholm

Hjort, Madeleine(2002) Om konstater och matematik i lärandet .Stockholm

Imsen, Gunn(1992) Elevens värld introduktion i pedagogisk psykologi, studentlitteratur Lund

Lena, Eriksson, Kontinua rapporterna, Nordiska akvarell museet Utan ort

I. Hur kan skolan och konstmuseum samarbeta i vardagen?(2004)

II. Hur kan konstbilden, samtidskonsten likväl som äldre tiders bilder användas som grund för ämnesintegrering? (2005)

III. Hur kan konst och kultur stärka skolans arbete med värdegrundsfrågor och elever i svårighet? (2006)

Lilja, Efva(2000) Danskonst i språkets utmarker. Stockholm Katarinatruck

Läraryrket(2002)Lärarens handbok, skollag, läroplaner ,yrkesetiska principer. Stockholm

Malmquist, Karin(2005) Samtidskonst för lärare och andra intresserade. Moderna Museet, Läraryrket . Stockholm

Marnér, Anders och Örtengren, Hans (2003) En kulturskola för alla - estetiska ämnen och läroprocesser i ett mediespecifikt och medieneutralt perspektiv . Stockholm: Liber Förlag

Marton, Hounsell, Noell (2000) Hur vi lär. Stockholm :Prisma

Sernhede, Ove(2007) AlieNation is my nation- Stockholm: ordfront förlag

Skolplan 2007-2008 Göteborg, Lindgren och söner, Göteborgs stad

Skolverket(2002) Att bedöma eller döma .Stockholm :Liber

Video *Strange Fish* DV8 Physical Theatre 50 mins © BBC 1992 license holder = Digital Classics

BILDFÖRTECKNING:

Försättsbild - *Svart på Vitt* - gruppen - bild från redovisning

Bild 1) Från redovisning Världskulturmuseet 20081217 - *Krig*

Bild 2) Bild från entrén till Världskulturmuseet (tagen av medverkande elev)

Bild 3) Teatern på Världskulturmuseet kom att bli elevernas nya *skola* under 9 tillfällen tillfällen

Bild 4) Deltagande elev i projektet. Varje elev skall bli sedd för den hon eller han är vår bestämda utgångspunkt

Bild 5) Från visningen av utställningen *Take Action*.

Bild 6) Utsnitt ur det *klotter* som kom ur filmen *Strange Fish* och bildbandet kring *utanförskap*

Bild 7) Från filmningen av en av gruppernas idé. Denna idé kretsade kring Kriget.

Bild 8) En av eleverna skriver i sin dagbok, detta gjordes vid varje träff

Bild 9) Från redovisningen på Världskulturmuseet. Gruppen som valt att kalla sig *Svart på vitt*

Bild 10) Slutbilden på redovisningen. Den ensamma som svag eller stark ?

Bild 11) Skulpturen *Eggshell Mind* av konstnären Thomas Broomé (*Världskulturmuseet* , *Take Action*)

Bild12) Bild ur filmen *Blod* från en av gruppernas redovisning.

Samtliga bilder fotograferade av Anna Åkerström och Torbjörn Alström

EOS1202 - Estetisk orientering

100 poäng inrättad 2000-07 SKOLFS: 2000:37

Mål

Mål för kursen

Kursen skall ge orientering om estetikens breda verksamhetsfält samt dess uttryck inom olika konstarter. Kursen skall även ge förståelse av olika estetiska kunskapsformer och utveckla färdighet i att självständigt använda dessa. Ett mål för kursen är att ge möjlighet att praktiskt arbeta med några av de estetiska begreppen inom olika konstarter. Kursen skall ge eleven möjlighet att utveckla olika estetiska uttrycksmedel genom möten mellan konstarter i ett gemensamt arbete. Därutöver skall kursen utveckla elevens förmåga att analysera estetiska uttryck.

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall

ha kunskap om den nutida estetikens breda verksamhetsfält

ha grundläggande kunskap om olika estetiska kunskapsformer

ha kunskap om estetiska begrepp och hur de kan tillämpas

kunna arbeta praktiskt inom flera konstarter

kunna skapa olika uttrycksmedel genom att arbeta med möten mellan konstarter

kunna analysera estetiska uttryck.

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänt

Eleven arbetar praktiskt med estetiska uttryckssätt inom olika konstarter.

Eleven beskriver några estetiska verksamhetsfält och ger några exempel på olika uttrycksformer inom dessa.

Eleven ger exempel på estetiska begrepp inom några konstnärliga uttrycksformer.

Kriterier för betyget Väl godkänt

Eleven utför gestaltningsuppgifter, analyserar det egna resultatet och vidareutvecklar sina idéer inom några konstarter.

Eleven tillämpar estetikens begrepp för att beskriva konstnärliga uttrycksformer.

Eleven resonerar om estetikens roll i samhället.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänt

Eleven integrerar i sitt arbete estetiska begrepp från olika konstarter.

Eleven tillämpar uttryck från olika konstarter för att gestalta en helhet.

Bilaga 2:

Text från elev som ingick i redovisningen tillhörande gruppen Svart på Vitt.

Ärende _____	KURS/KONFERENS Datum _____
<p>Känns som man sugts ner i ett svart hål, och hålls fast där. Kan inte andas, ser inte, Hör bara visknningar på tusen meters avstånd. Vet inte vad man ska ta sig till, Bara att man måste bort, Måste hitta en utväg. Men det finns ingen, enda vägen är att dö.</p>	
<p>Men man kan inte dö, det är massa röster som viskar att du får inte dö, du får inte dö, då kommer allt att ta slut. Så man dör inte. Man lever där i ensamhet och sorg Och ångesten stiger mer och mer för vardag som går.</p>	
<p>Ingen får vara för lycklig vi får inte älska livet för mycket</p>	

Bilaga 3:

Text från elev som ingick i redovisningen tillhörande gruppen Svart på Vitt.

Ärende	KURS/KONFERENS Datum
<p>Varje gång det känns tomt så finns du där för mej. ~~Varje gång~~</p> <p>När som helst, var som helst, hur som helst. Utan dej skulle jag inte kunna leva. Så fort jag när dåligt går jag till dej, ~~du~~ du är den enda som ställer upp för mej. ~~du är den enda~~ som ser, bryr dej och alltid finns där. Du är alltid där och väntar på mej... i kylskåpet, skafferiet, ~~och~~ tallriken.</p>	

Bilaga 4:

Text från elev som ingick i redovisningen tillhörande gruppen Svart på Vitt.

Ärende	KURS/KONFERENS Datum
<p>Är det Har du någonsin upplevt Hatkärlek? Varje gång du kysser kramar och ligger med din flickvän, Hatar du dig själv för att det inte är "hon" som ligger där. Varje gång du skrattar för du dåligt samvete för att du är lycklig trots att "hon" inte är vid din sida. Varje gång du tänker på "hennes" älskar du henne nästan lika mycket som du hatar henne. Känslan att vilja ta sitt liv för att när annan e så jävla underbar.</p>	

Bilaga 5:

Reaktioner från Redovisningen från besökare

Fy Paan. Fy Paan Fy Paan
Det värsta är att allt är sånt
Jag tror ingenting i svart på vitt
är rättat.
Alla dessa trånga spålar, med ~~trånga~~ formulerande
kroppar.
Det kan betyda så mycket, samtidigt inget alls.

⊙
- Vilken skapar
kraft
- Jag är berörd
- museet som
inspirations-
lärandemiljö
→ själuklost
Britten.

Detta som vi nyss såg, hörde och
kände har varit som om det var
i verkligheten. Denna upplevelsen har
känns på riktigt, riktigt.
Jag tror att alla ^{har} någonsin tänkt
på utanförskap och kant sorg
och ensamhet oavsett hur olika
vi än är och går igenom. Det gör
att vi alla har någonting geme-
samt.

Bilaga 6:

Bild från inspirationsträffen då eleverna fick fritt skriva ner sina tankar kring begreppet utanförskap på stora skärmar täckta med papper.

Bilaga 7

Skrivet av elev från utvärderingen av projektet.

SVART PÅ VITT ☺

Alla i vår grupp var väldigt positiva och ville göra det bästa av saken! Vi fick ju ideen svart och vitt genom att diskutera ensamhet och utanförskap att man var liksom vit, och svart var en lite mer "hatisk" ensamhet. När vi ~~vad~~ hade kommit på det, så flöt det på därifrån ☺ Jag ~~har~~ ^{har} väldigt liulig fantasi så man kom ju på massa olika ideer. Så man tog det bästa från alla. Vi försökte jämföra de olika ensamheterna med varandra. Att man kan vara så lika fast så olika. Asså jag vet inte riktigt hur jag skall förklara men vi ville ju beröra och göra ett starkt intryck på andra men ändå göra det på ett fräckt sätt. Jag älskar att i slutet att alla vitklädda trilla ihop utan ~~1~~! det visade att den svarta var den starkaste och inte ett offer! ☺ Vår idé påverkade mig väldigt starkt! den fick mig att tänka!!

Bilaga 8: Medföljande DVD med följande innehåll.

- Respektive grupps film som användes som utgångspunkt för redovisningen.
- Film från Redovisningen på Världskulturmuseet den 19 Nov 2008
- Bilder från arbetet med projektet *Take Action or Not* på Världskulturmuseet och Angereds Gymnasium.